

УДК 7.071.1Гніздовський(044):070Ференцевич]“1977/1985”

**«ВИСОКОПОВАЖАНИЙ МАЙСТРЕ!»:
ЛИСТУВАННЯ ЯКОВА ГНІЗДОВСЬКОГО
З РОМАНОМ ФЕРЕНЦЕВИЧЕМ. 1977–1985
(за матеріалами відділу рукописів Львівської національної
наукової бібліотеки України імені В. Стефаника)**

Ярослав Сеник

*науковий співробітник відділу рукописів
ЛННБ України ім. В. Стефаника*

DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0315-2019-11\(27\)-18](https://doi.org/10.37222/2524-0315-2019-11(27)-18)

Подано листування всесвітньовідомого митця Якова Яковича Гніздовського та редактора Романа Софронівича Ференцевича, яке зберігається у відділі рукописів ЛННБ України ім. В. Стефаника. Вперше до наукового обігу введено 33 листи Я. Гніздовського, які розкривають його творчу майстерню в період розквіту художнього таланту, а також 12 листів Р. Ференцевича. У Додатку прилучено ще шість листів із епістолярію Р. Ференцевича, що стосуються життя і творчості Я. Гніздовського, а також лист С. Гніздовської. Подано короткий «Спогад про одну дружбу», який Р. Ференцевич написав для публікації цього листування.

У листах висвітлено творчість, напрями діяльності та різносторонні зацікавлення Я. Гніздовського, шлях поширення творів митця у США, Великій Британії, Канаді, Китаї; його участь у мистецьких і фахових організаціях, академічних установах, а також у виставковій діяльності галерей США, Канади, країн Західної Європи; функціонування літер українського алфавіту при новітніх технологіях друкування; діяльність українських мистецьких і громадських інституцій США і Канади.

Ключові слова: Яків Якович Гніздовський, Роман Софронівич Ференцевич, листування, книжковий знак (екслібрис), дереворіз.

Спогад про одну дружбу

Це «Листування» — незвичайне, бо нав'язалося між двома людьми різного віку й різних зацікавлень та зродило дивовижну дружбу на все життя. Поясню.

Десь, думаю, 1962 року до друкарні Видавництва Українського народного союзу «Свобода»¹ в Джерзі Ситі, Нью Джерзі, якої я тоді був керівником, прийшов мистець Яків Якович Гніздовський² з малою дошкою під пахвою. Він запитав, чи могли б ми надрукувати 50 відбитків з його дереворізу «Поле»³ на друкарській

¹ «Свобода» — орган «Українського Народного Союзу» (1894), одна з найдавніших українських газет у США та світі.

² **Гніздовський Яків Якович** (27 січня 1915, с. Пилипче, Борщівського р-ну Тернопільської обл. — 8 листопада 1985, Бронкс, м. Нью-Йорк) — всесвітньовідомий українсько-американський художник, графік, мистецтвознавець, дійсний член УВАН (від 1968). Навчався в гімназії в Чорткові (7 класів), закінчив Малу Семінарію у Львові. Від 1938 р. вивчав живопис та графіку у Варшавській академії мистецтв на стипендію, яку надав митрополит Андрей Шептицький. Студював мистецтво і скульптуру (1939–1942) в Академії мистецтв у Загребі (Хорватія). В 1944 р. опинився в таборі для переміщених осіб під Мюнхеном, ілюстрував і оформляв десятки видань письменницького об'єднання МУР, був художнім редактором щомісячника «Арка», ілюстрував видання «Грань», працював над рекламою, підручниками, створював ескіпси. У червні 1949 р. емігрував до США, у м. Сент-Пол (шт. Міннесота) був дизайнером у рекламній фірмі. Дебютував на виставці графіки в Мінеапольському інституті мистецтв (1950), за дереворіз «Куш» (створений 1944 р.) отримав другу премію. Того ж року переїхав до Нью-Йорка. У 1954 р. відбулася його перша персональна виставка в США. Від липня 1956 р. до 13 лютого 1958 р. працював у Парижі. Автор 377 дереворізів, ліноритів і оформтів, сотень акварелей, олійних картин, графіки, кераміки, книжкових знаків, дизайнер та ілюстратор 119 книжкових видань. Мав понад сто, головню персональних, виставок у США, Канаді, Франції, Великій Британії, Італії, Японії, Китаї та ін. Розписав іконостас для української греко-католицької церкви Пресв. Трійці в Кергонксоні (шт. Нью-Йорк). Кореспондент журналу Об'єднання Мистців Українців в Америці «Замітки з мистецтва», член Американського товариства колекціонерів і дизайнерів книжкового знака і редколегії журналу «The Bookplate Journal» (Велика Британія). Автор статей на художні теми та книги «Малюнки, графіка, кераміка, статті» (Нью-Йорк, 1967). Помер 8 листопада 1985 р. в Нью-Йорку, похований у колумбарії Собору Іоанна Богослова, перепохований у Львові в 2005 р.

³ Дереворіз «Поле» (35,5 см × 96,5 см) був виготовлений у 1962 р. (Машинописний каталог від вересня 1983 р. Арк. 1, поз. 39; Яків Гніздовський. 1915–1985: Ретроспективна виставка. Нью-Йорк: Український музей, 1995. С. 30-31).

машині. «Мені забрало 3 місяці виготовити сто кільканадцять відбитків мого останнього дереворізу моїм кустарним способом, вживаючи столову ложку. Так далі вже не може!» А та «техніка» зводилася до того, що він покривав дереворіз фарбою за допомогою друкарського валка, клав на нього папір і тер по ньому ложкою. Найменший рух — і треба починати знову і знову, витрачати новий аркуш дорогого паперу. Наш друкар справився з виготовленням 50 відбитків за кілька годин, дошка була дуже нерівна, вимагала постійного підліплювання то тут, то там. Коли друкар займався своєю справою, ми розмовляли. В ході розмови я порадив Я. Гніздовському купити собі за дешеві гроші вживану ручну друкарську машину для виготовлення відбитків марки Vandercook. Згодом він так зробив, а друкарня В-ва «Свобода» втратила доброго клієнта.

Такий був початок незвичайної дружби...

Як виявилось згодом, у нас були певні спільні зацікавлення. Я. Гніздовський цікавився поліграфією, зокрема вивчав шрифти, писав про недоліки — на його думку — українських літер і запропонував свій зразок української абетки. Він був новатор у мистецькому оформленні книжкових обкладинок, створивши їх десятки незвичайних. Ми з ним поділяли захоплення мистецтвом екслібрису. Гніздовський був активним членом Американського й Британського товариств любителів книжкового знаку і мене втягнув у них. Сам він створив 55 екслібрисів, в тому числі знак Наукового товариства ім. Шевченка [1978], Українських студій Гарвардського університету [1972] та ін. Улюбленими місцями наших зустрічей і походеньок були Центральний парк в Нью-Йорку або Музей мистецтва у Вашингтоні. В ході однієї з таких зустрічей в Центральному парку, Гніздовський якось так ніби мимохіть сказав: «Романе, я просив би, щоб Ви погодились бути спів-виконавцем моєї останньої волі». Спонтанічний сказаним, я відповів, що він має дружину та доньку і йому зайве мати ще когось іншого. «Так, — відповів він, — але я хотів би ще Вас». Я сказав, що для мене це честь, я погоджуюсь. «А то добре, я саме йду від свого адвоката, я вже подав йому Ваші дані», — відповів він. За 3 місяці — 8 листопада 1985 року — Яків Якович Гніздовський раптово помер...

Поховали ми урну з його прахом в колумбарії Єпископальної катедри св. Івана Богослова в Нью-Йорку⁴. Питаєте, чому саме там?

⁴ Кафедральний собор Іоана Богослова (Cathedral Church of Saint John the Divine in the City and Diocese of New York) — кафедральний собор Єпископальної

У 1975 році ректор тієї Катедри запросив Я. Гніздовського виконати дереворіз фасаду і колумбарію цього храму. Якось, коли він робив потрібні ескізи, Гніздовський почув, як квартет молодих співаків виконував «Отче наш» англійською мовою, але київським наспівом. Він тоді сказав ректорові: «Коли я помру, я хотів би, щоб урна з моїм прахом зберігалася в цьому колумбарію і щоб мені заспівали «Отче наш» київським наспівом».

Така воля Гніздовського була виконана...

Минали роки, світ мінявся, розпалася комуно-московська імперія зла, Україна відновила свою державну незалежність. В роках 1992–93 я був кореспондентом радіостанції «Голос Америки» в Києві. Мене мучила думка — чи не повернути тлінні останки Якова Гніздовського з США в рідну Україну?

В Києві познайомився з громадською діячкою Вікторією Губською⁵ та її чоловіком Григорієм. Завдяки їх всебічній, безкорисливій допомозі, зі згодою Стефанії⁶ й Міри⁷ Гніздовських і за сприяння низки ширих поклонників таланту Гніздовського, нам вдалося подолати безліч бюрократичних та організаційних труднощів і в суботу, 5 листопада 2005 року, перепоховати урну з прахом Якова Яковича Гніздовського з колумбарію славної Катедри св. Івана Богослова в Нью-Йорку на не менш славний Личаківський цвинтар у Львові.

Роки пізніше, відвідуючи своїх друзів Губських в Києві, я згадав, що наближається сота річниця від дня народження Якова Гніздовського. Слово по слові, і ми вирішили взятися за влаштування

церкви США в Нью-Йорку. Джеймс Мортон (James Parks Morton) був деканом в 1972–1997 рр. *Колумбарій* (лат. columbarium) — сховище урн з прахом після кремації. Розташовується в катакомбах або склепах, також існує у вигляді меморіальної стіни з нішами.

⁵ **Губська Вікторія Петрівна** — помічник народних депутатів України 4-7 скликань, керівник «Київського бюро Українського Конгресового Комітету Америки», інших громадських організацій.

⁶ **Гніздовська Стефанія Стефанівна (Stephanie Hnizdovsky; Fanny;** нар. 16 лютого 1928, Шарв'є-Шаваньє (Charvieu-Chavagneux), департ. Ізер (Isère), Франція) — дизайнер, донька емігрантів у Франції Стефана і Марії Кузанів. Одружилася з Я. Гніздовським 16 лютого 1957 р. у Франції. (American society of bookplate collectors and designers. Membership directory. Year Book 1987 / Editor Audrey Spencer Arellanes. 1988. Vol. 49. P. 36).

⁷ **Гніздовська Марія-Марта Яківна (Mary-Martha Hnizdovsky; Mipa;** нар. у січні 1959, Нью-Йорк) — художниця, донька Стефанії з дому Кузан і Якова Гніздовських.

ювілейної виставки Гніздовського, яка відвідала б усі більші міста України.

На диво, цей неймовірний задум, з допомогою гарних і відданих людей, увінчався успіхом. 15 січня 2015 року, у соту річницю з дня народження, у Львові відкрилася пересувна виставка творів Якова Яковича Гніздовського і протягом більше року відвідала Чернівці, Полтаву, Черкаси, Дніпро і наостанку — Київ. Ба більше, Національний Банк України видав 30 000 пам'ятних монет з автопортретом Гніздовського і його соняшником, а «Пошта України» випустила 525 000 конвертів з іншим автопортретом мистця. Крім того, було видано два каталоги виставки — один український, а другий — англomовний з нагоди відкриття в Києві Американського дому.

Серце радується, коли згадаю, що кожного Божого дня на Личаківському цвинтарі мого рідного Львова екскурсоводи зупиняються біля могили мого приятеля Якова Гніздовського, і розповідають відвідувачам, якою великою Людиною мистецтва він був.

Роман Ференцевич⁸

Александрія, Вірджинія, США

29 жовтня 2019 р.

⁸ **Ференцевич Роман Софронович** — друкар, журналіст, редактор. Народився 23 травня 1930 р. у Львові у сім'ї відомого громадського діяча кравця Софрона Ференцевича та Євгенії з Бачинських Головки. На примусових роботах у Берліні (від квітня 1944), після війни — в таборі для переміщених осіб. У США (від 26 липня 1950): ветеран армії США (Корея; 1951–1953); студії в коледжі св. Петра (Джерзі-Сіті, шт. Нью-Джерзі); працівник (від березня 1951) і завідувач (вересень 1957 – лютий 1964) друкарні видавництва «Свобода»; позаштатний кореспондент (1968–1973), редактор і старший редактор, відповідальний за випуск редакції Українського відділу радіостанції «Голос Америки» (1974–1995), її акредитований кореспондент в Україні (грудень 1992 – березень 1993); власний кореспондент газети «Свобода» у Вашингтоні (від 2000 р.). Близький приятель Якова Яковича Гніздовського й Омеляна Миколовича Антоновича. Передав портрет співака Олександра Мишуги роботи Миколи Івасюка до Державного музею українського образотворчого мистецтва у Києві (1993). Власним коштом переслав свою велику книгозбірню до бібліотеки Переяслав-Хмельницького педуніверситету ім. Г. Сковороди (вересень 2014), подарував ЛННБ України ім. В. Стефаника річники українських газет у США (за 1980-ті – 1990-ті рр.), архівні і друкovanі матеріали П. Губера, М. Шафранської-Логазі, О. М. Антоновича, Я. Я. Гніздовського, сприяв передачі колекції вишивок І. І. Чмоли.

«Високоповажаний Майстре» (у листах від 1 та 14 травня 1977 р.), «Вельмишановний Майстре!» (5 лютого 1978 р.), «Вельмишановний і дорогий Майстре» (6 квітня 1978 р.) — саме такими словами редактор Роман Ференцевич звертався у листах до всесвітньовідомого митця Якова Гніздовського з проханням виготовити книжковий знак для його книгозбірні. Лише майже через рік їхнього щирого і приязного листування (23 квітня 1978 р.) митець запропонував: «Дорогий Пане Романе, якщо можна перейти на наш льокальний звичай, кликати по імені», хоча і надалі залишилися на «Ви».

Листи охоплюють останні роки життя Я. Гніздовського, які були щедрими на творчі здобутки, коли митець був у розквіті своїх сил, був загальноновизнаним у США й у світі, мав численні персональні виставки і багато замовлень.

Познайомилися вони значно раніше у видавництві «Свободи», де Я. Гніздовський замовляв друк відбитків своїх дереворізів великого формату [27, с. 21].

Ми спостерігаємо у листах їхню співпрацю при створенні двох книжкових знаків. Вони одразу зрозуміли і підтримували один одного. Це — діалог споріднених душ, розмова двох творчих особистостей, митця і майстра друкарської справи високого гатунку.

Їх спілкування не обмежувалося листуванням: зустрічі, численні телефонні розмови тут не відображені, хоча згадані в листах. Як от, 26 лютого 1984 р. Р. Ференцевич писав: «Сподіваюсь, що повертаючись [...] назад до Нью-Йорку — Ви зупинитесь у мене, переночуєте та і побудете трохи, що буде нагодою поговорити».

До першого листа (від 1 травня 1977 р.) з проханням створити екслібрис Роман Ференцевич подав біографічну інформацію про себе, в якій йшлося про його «майже чвертьстолітню причетність до українського друкарського процесу, постійне зацікавлення історією українського друкарства, книголюбство взагалі і пов'язане з тим збирання книжок». Далі одним реченням описав свій життєвий шлях: «Вийшовши юнаком з рідного Львова, на всіх етапах мандрівки на Захід — Краків, Берлін, Мюнхен, Буенос Айрес, Нью-Йорк, Вашингтон — доля припала така, що життя моє завжди було — і далі є — тісно зв'язане з усім українським».

«Ідея Вашого екслібриса вже почала «працювати» у моїй голові», — так миттєво відповів митець, висилаючи перший варіант знака, але попередив, що «Це очевидно тільки перша версія, від якої правдоподібно я сам відречуся». Майже рік тривало обговорення деталей творчого процесу у листах, але замовлення не було виконане. 5 лютого 1978 р. Роман Ференцевич знову нагадав митцеві про цю справу. Врешті-решт 26 лютого 1979 р. Яків Гніздовський повідомив: «... мені вдалося відбити на пресі кілька відбиток. Одну з них я децю виправив і з неї слід репродукувати».

Замовник не міг стримати емоцій: «Ваша остаточна розв'язка проблеми мого довгого прізвища цією комбінацією $EX \frac{LIB}{RIS} - RO \frac{M}{A} N$

тепер виглядає так самозрозумілою для забезпечення балансу і створення цілості твору, що хочеться сказати: та ж це так просто! Для мене саме ця найвитонченіша, ідеальна простота є суттю всього Вашого мистецтва. Коротше кажучи: я захоплений!». Тоді ж він, не бажаючи знижувати планку майстерності митця, доповнив: «Вже вчора ходив я до кількох друкарень, але всі вони хочуть друкувати офсетом⁹, що я вважаю спотворенням друкарської штуки¹⁰. Та я таки свого діб'юся і видрукую цей екслібрис, як Бог приказав» (4 березня 1979 р.).

Замовлений дереворіз книжкового знака Р. Ференцевича із зображенням друкарського валка для нанесення фарби митець виконав англійською мовою (радив робити відбитки червоним і синім кольорами). 27 листопада 1981 р. Я. Гніздовський повідомив: *«У мене майже правило: Як маю багато роботи, беру ще додаткову. І так Ваш екслібір [екслібрис. — Я. С.] пішов на чергу»*. Так появилася україномовна версія цього екслібриса [8, с. 81; 27, с. 21].

У тому ж листі митець, як це часто бувало, описав свої творчі плани: *«Кілька днів тому я приїхав сюди на Союзівку¹¹. ... Я тут*

⁹ *Офсетний друк* (від англ. off-set — без контакту з друкарською формою) — технологія друку, за якої фарба з друкарської форми переноситься на матеріал, що задруковується, через проміжний офсетний циліндр.

¹⁰ *Sztuka* (пол.) — мистецтво.

¹¹ *Союзівка* — культурний центр Українського Народного Союзу у м. Кергонксон (Kerhonkson; шт. Нью-Йорк).

буду кілька місяців. Мабуть знаєте, що я тут обіцяв робити Іконостас¹² і мене так притиснули, що вже не можу даліше відкладати».

«Після Торонто [тобто після 29 червня. — Я. С.] поїду ще на тиждень на Союзівку, а потім перерву працю на ціле літо, аж осінню заберуся до викінчування Іконостасу», — писав він 27 травня 1982 р. Про труднощі з іконостасом також йшлося в його Різдвяному листі 1983/1984 р.

Другий екслібрис-малюнок — мініатюрна композиція літер «РФ» (червоний і чорний відбитки) — був виготовлений у 1985 р. Як завжди, митець подав кілька варіантів екслібриса до вибору замовнику, в кінці листа з гумором запропонував: «Як будете мати труднощі рішити, можете підкинути монету і вона допоможе знайти правильну розв'язку» (8 травня 1984 р.).

Роман Ференцевич, за його словами, має 55 екслібрисів роботи Якова Гніздовського [8, с. 77-84; 12, с. 57; 30]. Всього в його колекції є «понад 200 екслібрисів художників з України та художників українського походження у США» [27, с. 21]. Про історію зацікавлення книжковим знаком та його місце у творчості Я. Гніздовського він написав ґрунтовну статтю-рецензію на замовлення редакції журналу «Сучасність» [18].

Цікаво читати листи Я. Гніздовського. Вони дуже конкретні, ділові й інформативні. До Р. Ференцевича писав як до свого близького і доброго друга, інформував про свої буденні і творчі справи. Спілкувалися вони дуже щиро.

Про це згадував також колекціонер і мистецтвознавець Володимир Попович¹³: «Гніздовський був дуже точним кореспондентом:

¹² Яків Гніздовський намалював 27 олійних ікон на полотні для двоярусного іконостаса нової дерев'яної церкви Пресв. Трійці у Кергонксоні (шт. Нью-Йорк) у 1981–1982 рр., а іконостас був встановлений остаточно у 1984 р. (Новини з Академії / УВАН у США. Нью-Йорк, 2015. Ч. 39. С. 26).

¹³ **Попович Володимир** (нар. 1922, с. Вільша, повіт Перемишль, Польща) — д-р медицини, громадський діяч, мистецтвознавець і колекціонер; від 1944 р. — у Німеччині; довіглітній голова Громадської Централі (УДК; 1951–1987) і видавець її органу «Вісті» в Бельгії; від 1989 р. — у Парижі.

без затримки й до ладу відписував на листи й кожного разу, коли я просив його полагодити якусь дрібну справу в Америці, він усе своєчасно й добре виконував. Мало хто з моїх знайомих в Америці був такий солідний і точний у листуванні» [13, с. 54].

Всього подаємо 45 листів: 33 — Я. Гніздовського і 12 — Р. Ференцевича. Крім того, у Додатку подано ще шість листів із кореспонденції Р. Ференцевича з іншими особами щодо життя і творчості митця за 1985 (2), 2010, 2012, 2015 і 2016 рр., а також лист Стефанії Гніздовської до редакції «Свободи» (2006). Р. Ференцевич подарував згадані листи та численні архівні документи і друковані матеріали стосовно Я. Гніздовського до відділу рукописів ЛННБ України ім. В. Стефаника (фонд 340).

Я. Гніздовський зазначав свою зворотну адресу в районі Бронкс у м. Нью-Йорк як «Бронкс, Нью-Йорк» або «Рівердейл, Нью-Йорк»¹⁴. Є листи, вислані з мистецьких колоній, а також із «Союзівки» в Кергонксоні.

Початково митець писав листи чорнилом на художніх картках (як правило, два аркуші 10-15 × 17 см, одна картка — 9,2 × 12 см, а інша — 9,7 × 23 см) з відбитками його дереворізів із відповідними конвертами: «Leafless tree» [Дерево без листя] (1965) (4 травня 1977; 8 березня 1979); «Winter landscape» [Зимовий пейзаж] (1965) (13 травня 1977); «Herd of Sheep» [Отара овець] (1966) (22 лютого 1978); «Constructor» [Конструктор] (1967) (23 квітня 1978; 23 травня 1979); «Simon» [Саймон] (1971) (30 квітня 1979); «Forest» [Ліс] (1944) (16 жовтня 1979; 17 червня 1981); «Eagle» [Орел] (1968) (3 лютого 1982).

До листа із «Союзівки» (27 листопада 1981 р.) митець додав відбиток «Exlibris Роман Ференцевич» з авторською сигнатурою «Гніздовський. 1981».

Два листи Я. Гніздовський написав на поштівках, один з них — це коротке повідомлення про свій раптовий від'їзд з мистецького табору (11 квітня 1983 р.). І ще був лист-записка на аркушику паперу, до якого долучена друкована кольорова репродукція його олійного твору «Bread» [Хліб] (4 травня 1983 р.).

¹⁴ *Рівердейл* (Riverdale) — діelnиця (neighborhood) на півн. заході *Бронкса* (The Bronx) — одного з п'яти районів (боро; borough) міста Нью-Йорк.

В одному випадку (24 квітня 1984 р.) Я. Гніздовський відписав і накреслив олівцем 13 ескізів книжкового знака з ініціалами «РФ» на звороті попереднього листа Р. Ференцевича до нього (від 11 квітня 1984 р.).

Один короткий лист (від 4 лютого 1981 р.) Я. Гніздовський написав на ксерокопії інформаційного листка Американського Товариства колекціонерів і дизайнерів книжкового знака «Bookplates in the News» (April 1980, No. 40), в якому була надрукована стаття «The Bookplate: a Gift of Friendship» з короткою біографією Р. Ференцевича та його ескібрис роботи Я. Гніздовського [29, р. 333].

Р. Ференцевич відповідав, як правило, у машинописних листах, підписував листи чорнилом, долучав різні матеріали і документи, часто витинки з преси про Я. Гніздовського або цікаві інформації та новини з мистецького світу.

Серед копій листів Р. Ференцевича зберігаються зроблені ним і надіслані митцеві фотографії з мистецької виставки та світлини іконостаса церкви в Кергонксоні. Таких фотографій, як свідчить листування, було набагато більше. Митець не раз високо оцінював цю дружню послугу.

Дружина митця Стефанія Гніздовська передала його архів (особисті і професійні матеріали, газетні вирізки, публікації, мистецькі твори) до Славістичного і Балтійського відділу Нью-Йоркської публічної бібліотеки [4].

12 графічних творів Якова Гніздовського і його листи до Омеляна Прицака¹⁵ зберігаються в архіві вченого в бібліотеці НаУКМА [3]. Вони стосуються періоду створення українського дослідницького центру при Гарвардському університеті, для якого Я. Гніздовський виготовив в 1972 р. ескібрис «Harvard College Ukrainian Seminar» [8, с. 79].

¹⁵ **Прицак Омелян Йосипович** (7 квітня 1919, с. Лука, нині Старосамбірського р-ну Львівської обл. 29 травня 2006, Бостон) — філолог, сходознавець, історик. Засновник і перший директор Українського наукового інституту Гарвардського університету (до 1989) та Інституту сходознавства НАН України (1991–1999).

Коротке листування Я. Гніздовського з Юрієм Шевельовим¹⁶ опублікувала дослідниця і архівіст з УВАН Тамара Скрипка¹⁷ (три листи митця від 29 серпня 1949 р., 19 листопада 1964 р. і 12 червня 1985 р. та відповідь Ю. Шевельова від 18 вересня 1949 р.). У листі від 19 листопада 1964 р. Я. Гніздовський виклав свої міркування щодо мистецького вирішення і подав три варіанти обкладинки до книги Ю. Шевельова (Шереха) «Не для дітей. Літературно-критичні статті й есеї» (Нью-Йорк, 1964) [15, с. 24].

Про зародження дружби і творчої співпраці з іншою особистістю — поетом і мистецтвознавцем Алексісом Раннітом¹⁸ дізнаємося із статті Я. Гніздовського «Алексіс Ранніт — вісім років дружби» [9]. Вперше митець спілкувався з професором Єльського університету¹⁹ восени 1976 р. в мистецькій колонії Едварда Макдовелла (The MacDowell Colony) в Пітерборо (шт. Нью-Гемпшир)²⁰ [31, р. 2]. Їх знайомство незабаром «розвинулося у приятельство», вони були у постійному контакті, часто обмінювалися листами [9, с. 56, 60]. Наступного року вони зустрілися: «Наш від'їзд з МакДавелської колонії не послабив нашої дружби. Вона була навіть підсилена, зростаючи з кожним листом, якими ми часто

¹⁶ **Шевельов Юрій Володимирович (George Y. Shevelov;** 17 грудня 1908, Харків — 12 квітня 2002, Нью-Йорк) — славіст-мовознавець; історик української літератури, літературний і театральний критик.

¹⁷ **Скрипка Тамара Олексіївна** (нар. 20 березня 1955, Луцьк) — літературознавець, художниця, дослідниця Лесі Українки.

¹⁸ **Ранніт Алексіс (Rannit Aleksis;** 14 жовтня 1914, Калласте, Естонія — 5 січня 1985, Нью-Гейвен, шт. Коннектикут) — філософ, поет і мистецтвознавець. У США від 1953 р.: працював у Нью-Йоркській публічній бібліотеці, впродовж 20 років (до 1981) професор і куратор Славістичної та Східно-Європейської колекції бібліотеки Єльського університету. Автор досліджень про Я. Гніздовського та каталогу його виставки в Нью-Гейвені.

¹⁹ *Єльський університет* (Yale University) — один із трьох найстаріших (1701) і найпрестижніших приватних університетів США (Нью-Гейвен, шт. Коннектикут).

²⁰ *Мистецьку колонію МакДауел* (The MacDowell Colony) заснував композитор Едвард МакДауел з дружиною Маріанною (Marian MacDowell) на фермі Гілквест (Hillcrest) в Пітерборо (шт. Нью-Гемпшир) в 1907 р. Я. Гніздовський перебував там у 1963, 1971, 1976, 1977 рр.

обмінювалися»²¹ [9, с. 61-62]. А. Ранніт назвав його «правовірним мистцем дереворізу»²². Про це писав також Богдан Певний [12, с. 56-57].

У Різдвяному листі 1983/1984 року Я. Гніздовський згадав ще одного товариша — професора мистецтва, поета, художника, друкаря Ванг Гу Мінга²³. Він і Я. Гніздовський створили книжкові знаки один для одного: «WHM» (1982) та «Jacques Hnizdovsky» [29, р. 441, 442]. Ванг Гу Мінг подав кілька публікацій про творчість свого приятеля рідною мовою у китайській пресі: «Знайомтесь із американським гравером Жаком Гніздовським» (квартальник «Мистецтво деревориту», 1983), а у 1984 р. мистецький журнал «*Banhua shijie*» (Пекін) помістив інтерв'ю з митцем і 12 його дереворізів [11; 15, с. 25; 23; 32; 33].

²¹ Я. Гніздовський далі писав: «Для мене було великою приємністю ділити його невичерпний ентузіазм і його багато плянів, а деякі з них ставали нашими спільними плянами, деякі з яких нам удалося зреалізувати. Я був радий причинитися, бодай скромно до їхнього здійснення. — Збірка його віршів *Signum et Verbum*, у перекладі з естонської на англійську мову, з двома моїми дереворізами була видана 1981 р. видавництвом *Elisabeth Press*. Інша збірка з моїми трьома дереворізами вийшла в видавництві «Гюрліман» у Цюріху 1983 р.»

²² *Дереворіз* — техніка вирізування різцями лінійно-штрихового рисунка на дошці м'якого дерева поздовжнього розпили, в якій працював саме Я. Гніздовський. А. Ранніт писав: «дереворіз» і «дереворит» [...] правильно зараховують до графіки, але між ними існує фундаментальна різниця [...]. Дереворіз вирізняється рельєфністю ліній і площин композиції, а його друкована відбитка зроблена з позитивної частини дошки — тому вона чорна. В деревориті вживають дерев'яну дошку гранчастої форми, що дозволяє показувати більші деталі, а композицію на ній різьблять як гравюру на металі. Інструментом у дереворізі є ніж, а в деревориті — різець або рильце. Гніздовський — правовірний мистець дереворізу, а не деревориту» (Сучасність. Мюнхен, 1985. Чис. 9. С. 47).

²³ **Ванг Гу Мінг (Wang, Hui-Ming; 1922, Китай — 29 березня 2006, Амгерст, шт. Масачусетс)** — професор мистецтва, перекладач, поет. Викладач у Єльському університеті (1951–1961); професор (1964–1989) в Університеті Масачусетса (University of Massachusetts, Amherst). Незалежний художник, власник друкарні «Epoch Studio Press», автор дереворитів і книжкових знаків.

Роман Ференцевич — довголітній приятель і «звеличник» мистецтва Я. Гніздовського — постійно цікавився його життям і творчістю, відвідував персональні виставки. 5 листопада 2005 р. за участі сім'ї та Р. Ференцевича урна з прахом Я. Гніздовського була перепохована на Личаківському цвинтарі у Львові.

Р. Ференцевич написав вступну статтю до каталогу виставки в 1990 р. [25] та передмову «Мистець Яків Гніздовський (1915–1985)» до каталогу пересувної виставки з нагоди 100-річчя від дня народження митця, яку влаштувало посольство США в Україні у нововідкритому приміщенні «America House» у Києві [8, с. 4]. Він також автор низки статей про творчість свого приятеля [14; 18-24]. Став співорганізатором виставок творів Я. Гніздовського в Національному музеї ім. А. Шептицького у Львові (2005) та Києві (2015).

Уривок із листа Я. Гніздовського до Р. Ференцевича був надрукований у науково-публіцистичному дайджесті НАУКМА «Урок української» [10].

У листі до мистецтвознавця з Тернополя Наталії Собкович²⁴ у травні 2012 р. Роман Ференцевич писав: «Гніздовського і мене єднала багатолітня дуже тісна, задушевна дружба, яка зумовила те, що я використовую кожну, навіть найдрібнішу, нагоду, щоб нагадувати про нього». Нехай ця публікація буде ще однією «оказією», щоб продовжити цю шляхетну справу, адже 27 січня 2020 року — 105-а річниця від дня народження Якова Гніздовського.

* * *

Листи подано із збереженням мовних і правописних особливостей. Збережено індивідуальний стиль Я. Гніздовського, кореспонденція якого багата на образні звороти і фрази: «*Ахілева п'ята нашого друкарства*» (10 вересня 1978 р.); «*Чекаю, може "муза" підшепне мені кращу розв'язку*» (10 вересня 1978 р.);

²⁴ Собкович Наталія Григорівна (з дому — Мороз; нар. 18 травня 1968, смт Вишнівець Збаразького р-ну Тернопільської обл.) — художник, мистецтвознавець, головний спеціаліст управління культури Тернопільської ОДА (від 2003), укладач каталогів і автор статей про Я. Я. Гніздовського.

будинок, що «*лішов з димом*» та «*VCCA хоче зробити великий вітер довкола свого десятиліття*» (27 червня 1981 р.); «*Ваші низькі пороги стали нам у пригоді*» (23 жовтня 1982 р.) — подяка за можливість переночувати з дружиною у помешканні Р. Ференцевича; «*Уже по цілій параді*» (10 травня 1983 р.) — про святкування свого ювілею і виставки в Торонто. Листи зазвичай підписував: «*Яків Гніздовський*», зрідка — «*Яків*» і «*Яків Г.*». Першу літеру прізвища писав з малої літери.

У тексти листів внесено деякі виправлення згідно з сучасним українським правописом. Автографи Я. Гніздовського та рукописні фрагменти в інших листах набрані курсивом.

Листи розміщено в хронологічному порядку, в заголовку подано дату і місце написання листа. Коли дата і місце написання встановлені за поштовим штемпелем, то це вказано у квадратних дужках. Іншомовні та маловживані слова і фрази пояснено у посторінкових примітках. Скорочення та ініціали розшифровано у тексті листів.

Англомовне листування Р. Ференцевича з В. Батлером (листи № 46 і 47) та статтю «*The Bookplate: A Gift of Friendship*» (лист № 21) українською переклав автор цієї статті.

* * *

1977

№ 1

Ференцевич Роман. Лист до **Якова Гніздовського**

1977 травня 1. Вашингтон.

Вашінгтон

1 травня 1977

Високоповажаний Майстре,

Кілька тижнів тому в рямцях українських програм «Голосу Америки» з Вашінгтону ми передавали огляд Вашої книжки²⁵, виданої, щоправда, вжне дещо раніше. Для Вашого архіву пересилаю копію цього огляду, що складався з чотирьох частин і передавався у восьми окремих

²⁵ Йдеться про книгу: Яків Гніздовський. Малюнки, графіка, кераміка, статті (Нью-Йорк: Пролог, 1967. 178 с.). В есе «Пробуджена царівна» подав спостереження і роздуми про свій життєвий і творчий шлях.

висиланнях²⁶. Закон забороняє передавати будькому матеріяли наших передач, але знаю, що Ви мене не зрадите.

Якщо Ви підозріваєте якийсь прихований намір з мого боку, то Ви праві. Вже від давна шукаю нагоди, щоб могли звернутися до Вас з проханням: чи погодилися б Ви виконати книжковий знак для мене? Будучи тривалим звеличником²⁷ Вашої творчости, для мене було б радістю і честю мати екслібріс, виконаний Вашою рукою. Однак, якщо з таких чи інших міркувань Ви не змогли б задовольнити мого прохання, то я не ображуся і залишуся далі вірним Вашим поклонником.

Якщо книжковий знак повинен віддзеркалювати певні характеристики його власника, то у моєму випадку це могло б включати майже чверть-столітню причетність до українського друкарського процесу, постійне зацікавлення історією українського друкарства, книголюбство взагалі і пов'язане з тим збирання книжок. Майже чотири роки тому я відійшов від друку слова і тепер творю його та шляхом радіо розповсюджую серед земляків в Україні. Вийшовши юнаком з рідного Львова, на всіх етапах мандрівки на Захід — Краків, Берлін, Мюнхен, Буенос Айрес, Нью-Йорк, Вашингтон — доля припала така, що життя моє завжди було — і далі є — тісно зв'язане з усім українським. Дворічна служба в американській армії під час Корейської війни чи завершені студії англійської мови були радше винятком з того.

Ці інформації подаю з метою підказати Вам можливий сюжет, якщо б Ви вирішили погодитись на моє прохання.

На кінець хочу ще сказати, що виданий недавно А. М. Тагіром мол. Каталог Ваших дереворізів²⁸, примірник якого я одержав за посередництвом товаришки праці Ади Кулик²⁹, під кожним оглядом віддає належне

²⁶ Висилання — радіопередача.

²⁷ Звеличник — шанувальник.

²⁸ Hnizdovsky. Woodcuts. 1944–1975: a catalogue raisonné / compiled by Abe M. Tahir; foreword by P. A. Wick. Gretna: Pelican Publishing Co, 1976. 166 p. *Каталог-резоне* вичерпно висвітлює творчий шлях митця, охоплює всі відомі твори художника (у каталозі виставки або книзі можливе довільне або вибіркове подання робіт). Репродукції творів розташовані за хронологією, кожен твір супроводжує інформація про розмір, техніку виконання, участь у виставках, усі згадування у наукових монографіях і статтях, провенієнція твору. У 1987 р. вийшов друком оновлений каталог, який охоплював усі дереворізи, лінорити й офорти, створені впродовж життя. *Див.* також прим. 182.

²⁹ Кулик Ада (нар. 31 жовтня 1936) — громадська діячка, меценатка у Вашингтоні, редактор української редакції радіостанції «Голос Америки». Я. Гніздоський був давнім приятелем родини Куликів.

Вашій неперевершеній творчості. Єдине застереження, що його маю як друкар, це те, що хотілося б, щоб репродукції окремих Ваших творів мали більшу спроможність «дихати». Але водночас здаю собі справу, що Ви того тим більше свідомі, однак треба брати до уваги фінансові обмеження видавця.

З преси знаю, що Ви цього літа викладатимете в Українському Католицькому Університеті³⁰ в Римі. Бажаю Вам приємних і творчих ваканцій і залишаюсь відданий Вам,

Роман Ференцевич [підпис]

Роман Ференцевич.

[Наліпка з поштовою адресою Р. Ференцевича в Александрії, шт. Вірджинія]

П. С. Якщо Ви хотіли б сконтактуватися зі мною, будь ласка телефонуйте «коллект»³¹ на число: (703) 931-5184. Р. Ф.

Маши. відпуск, підпис-автограф. Копія. 1 арк.

№ 2

Гніздовський Яків. Лист до **Романа Ференцевича**

1977 травня 4. Бронкс, Нью-Йорк.

4 травня 1977

Дорогий Пане Ференцевич,

Я радий, що Ваша висильня³² зреферувала³³ мою скромну книжку. Припускаю, що це може дійти й до моєї рідні (мені вже писали, що тою дорогою багато чули про мене) і це буде формою листування між нами.

Щодо книжкового знака, я буду дуже радий Вам його виконати, тим більше, що думаю про те, щоб їх, передовсім тих, що витяті в дереві, відбити в формі маленької книжечки. Ваш був би додатковим матеріалом до того.

Ідея Вашого екслібріса вже почала «працювати» у моїй голові.

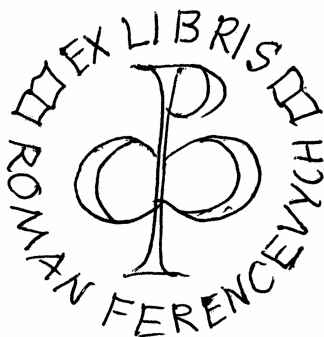
³⁰ Український Католицький Університет св. Климента (УКУ) — 8 грудня 1963 р. його заснував у Римі митрополит Йосиф Сліпий, який став його першим ректором. На п'яти факультетах тоді працював 21 професор, у 1980 р. їх стало 38.

³¹ *Collect* (англ.) — телефонний дзвінок абоненту за його рахунок.

³² *Висильня* — радіостанція.

³³ *Реферувати* — подавати огляд, рецензію.

Це очевидно тільки перша версія, від якої правдоподібно я сам /verte³⁴/ відречуся. Але хай вона служить скелетом для нашого обміну думок, з яких напевно можна буде устійнити³⁵ якусь форму. Передовсім питання, чи написати Ваше ім'я латинкою, чи кирилицею? У цій версії є і одне і друге і може так ще найкраще, але рішення є по Вашій стороні. Очікую Вашої відповіді (листом, чи телефоном), здоровлю щиро, Яків Гніздовський.

Р. С. Думаю також над складнішою версією, з орнаментикою з наших перводруків, чи символ друкарства (валок до ростирання фарби тощо), але вони ще в мене не оформилися. —Я. Г.

Автограф, підпис-автограф. Оригінал. Художня картка з відбитком дереворіза «Leafless tree» [Дерево без листя] (1965). 14 × 17 см. 2 арк., конверт.

№ 3

Ференцевич Роман. Лист до Якова Гніздовського

1977 травня 12. Вашингтон.

Вашінгтон,
12 травня, 1977

Високоповажаний Пане Гніздовський,
дуже дякую за Вашу готовність виконати для мене книжковий знак і за такий негайний відгук на моє прохання. Шкіц³⁶ першого можливого варіанту припав мені до вподоби своєю естетичною цілістю і простотою. Але це не значить, що більш складний варіант — виключений. Якщо, наприклад, Ви вирішите включити друкарський елемент — то приходить мені на гадку можливість застосування друкарської літери-черенка або

³⁴ *Verte* (лат.) — дивись на звороті.

³⁵ *Устійнити* — узгодити, прийняти.

³⁶ *Шкіц* (нім. skizze) — попередній начерк креслення, картини тощо, ескіз.

лінотипної матриці³⁷ як основи для ініціалів чи і цілого прізвища. Самозрозуміло теж, що не маю нічого проти орнаментики наших першодруків чи форми знаків давніх друкарів.

Знову ж, коли йдеться про питання латинки чи кирилиці, то признаюся, що зовсім над тим не застановлявся, тобто, для мене було самозрозумілим, що в рахубу³⁸ входить виключно кирилиця. Але тепер, після Вашого зовсім логічного запитання, зродилось у мене вагання... Усвідомлення того, що живу вже 33 роки в латино-письмових країнах і ледве чи існує реальна можливість повернення на постійне до рідного Львова для мене, а тим більше для моїх синів чи їх нащадків – склонює мене до запропонованої Вами розв'язки включити до знака як кирилицю, так і латинку. Однак, якщо така комбінація перешкоджала б Вам в процесі здійснення Вашого задуму — то в такому випадку беріть до уваги виключно кирилицю. На кінець в загальному хочу сказати, що вповні здаюся на Ваше рішення щодо остаточної концепції і її деталей і не маю жодних конкретних вимог чи бажань.

Стільки про ділові справи. А тепер приємно поінформувати Вас про те, що цього тижня у наших висильнях ми знову двічі згадували про Вас і Вашу творчість, передаючи огляд статті Алексіса Ранніта³⁹. Копію цього огляду Ади Кулик — залучую. Залучую для Вашого архіву також відбитки книжкових знаків шестидесятників⁴⁰, які з'явилися окремим

³⁷ *Лінотип* (англ. linotype, від англ. line of type — рядок літер) — складальна рядковідливна машина, яка складала й відливала суцільні рядки тексту, винайдена 1884 р. Лінотипіст за допомогою клавіатури набирив рядки тексту з окремих матриць, які розміщались у магазинах.

³⁸ *Рахуба* (заст.) — лічба, рахування; розрахунок, міркування.

³⁹ **Алексіс Ранніт** уклав каталог виставки митця (The graphic art of Hnizdovsky: On the occasion of an exhibition in the Arts of the Book Room, Yale University Library, 1977 / text by: D. Roylance, A. Rannit. [New Haven]: Yale University, 48 p.). Його есе про Я. Гніздовського виходило англійською (Jacques Hnizdovsky: A Ukrainian graphics artist // The Yale University Library Gazette. New Haven, 1977. Vol. 51. N 4. P. 190-207) та українською (Яків Гніздовський — український гравер // Сучасність (Мюнхен). 1985. Чис. 9. С. 46-55) мовами. У виданні збірки поезій Ранніта (The violin of Monsieur Ingres: Some hieratic and some erratic Estonian lines in English. Woodcuts by J. Hnizdovsky. Zurich: Adolf Hürliemann, 1983. 55 p.) використано чотири дереворізи Я. Гніздовського. Крім того, всі 120 примірників унікального накладу мають додатково по три відбитки його дереворізів з автографами автора, художника і друкаря. Див. також прим. 14.

⁴⁰ Йдеться про альбом екслібрисів з колекції **Миколи Мушинки** зі 110 репродукцій 14 митців (Книжковий знак шістдесятників / оформлення і макет Богдана Певного; вступ. стаття і упорядкув. Миколи Вірука [М. Мушинки].

виданням п'ять років тому. На прохання Владики Мстислава⁴¹ мій старий друг Богдан Певний⁴² і я тоді зайнялися здійсненням цього альбому. За дозволом Владики — перед тим як віддати йому кліші⁴³ — я зробив десять відбиток з кожної і ми з Богданом ними поділилися. Це був наш «гонорар». В міжчасі, один комплект я подарував д-рові Миколі Кузьмовичеві⁴⁴ — як знаєте, одному з видатних колекціонерів книжкового знака. Другий комплект оцим дарую Вам. Я свідомий того, що ці відбитки самі по собі не мають жодної вартості, але думаю, що Вам не пошкодить мати їх у своєму архіві.

Вибачте, що так розписався. Ще раз дякую за Вашу прихильність,
Роман Ференцевич

Маши. відпуск, підпис-автограф. Копія. 1 арк.

№ 4

Гніздовський Яків. Лист до **Романа Ференцевича**

1977 травня 13. Бронкс, Нью-Йорк.

13 травня [19]77

Вельмишановний Пане Ференцевич,

За листа, відбитку шестидесятників Екслібріс і за залучені друкарські знаки — дякую, також за реву статті Ранніта (Ади Кулик). За горяча

South Bound Brook, N. J.: В-во св. Софії, 1972. 304 с.). Це була його перша публікація на Заході. Вступну статтю «Екслібріс молодих українських мистців» він підписав псевдонімом Микола Вірук (зворотна назва рідного села Курів).

⁴¹ **Мстислав** (у миру **Степан Іванович Скрипник**; 10 квітня 1898, Полтава — 11 червня 1993, Грімсбі, Канада) — церковний діяч, патріарх Київський і Всєї України УАПЦ, Первоієрарх УАПЦ в діаспорі.

⁴² **Певний Богдан Петрович** (4 червня 1931, Луцьк — 7 вересня 2003, Нью-Йорк) — художник, письменник, журналіст, мистецтвознавець, співредактор журналу «Сучасність»; дійсний член УВАН. Графік, ілюстратор книжок і журналів, автор понад сотні есе, статей і розвідок про Я. Я. Гніздовського та інших митців. Оформив альбом «Книжковий знак шістдесятників» (1972).

⁴³ *Кліше* (фр. cliché — відбиток) — друкарська форма високого друку для поліграфічного відтворення ілюстрацій; часто означає будь-яку друкарську форму, з якої виготовляють відбитки.

⁴⁴ **Кузьмович Микола Володимирович** (9 серпня 1914, Стрий, райцентр Львівської обл. — 11 червня 1981, Вест-Бабилон, шт. Нью-Йорк) — д-р медицини, мистецтвознавець, культурний діяч. Від 1949 р. — у США: досліджував українське мистецтво та літературу. Автор статей про Я. Я. Гніздовського («Свобода», 1958, 26 черв.; «Сучасність», 1968, чис. 7). Колекціонер книжкового знака, у Нью-Йорку організував виставку українських екслібрисів (колекцію передано Національному музею у Львові), де виголосив доповідь «Генеза екслібрису та його розвиток в Україні» («Сучасність», 1973, чис. 4).

я зробив ще два шкiци, але з нi одного я не є вповнi задоволений. В кож-
ному разi збирайте тi шкiци, пiзнiше з них можна буде щось вибрати.
Сумнiваюся, чи зможу це зробити ще перед моїм виїздом до Європи,
бо дуже тепер занятий.

Наразi працяю Вас,
Якiв Гнiзовський.

Автограф, пiдпис-автограф. Оригiнал. Художня
картка з вiдбитком дереворiза «Winter landscape»
[Зимовий пейзаж] (1965). 12 × 9,2 см. 2 арк., конверт.

Додатки: Книжковий знак (2 версiї) «Ex libris Роман Ференцевич». 6,5 × 7 см i
6,5 × 8 см. Туш. Оригiнал. 2 арк.

Рис. 1. Екслібрис.
Версія № 2. 6,5 × 7 см

Рис. 2. Екслібрис.
Версія № 3. 6,5 × 8 см

№ 5

Ференцевич Роман. Лист до Якова Гнiзовського
1977 травня 14. [Александрiя, шт. Вiрджинiя].

14 травня [19]77

Високоповажаний Майстре,

дуже вдячний за ще два шкiци. Вповнi розумiю Вашу зайнятiсть перед
виїздом до Європи i в жодному випадку не хотiлося б, щоб моя спра-
ва спричиняла Вам додаткову турботу. Наглості⁴⁵ нiякої немає. А раз
прийде Вам нагода i задум, з якого Ви будете задоволенi — тодi ї
здiйсните його, а я наперед на нього погоджуюсь.

Ваш Роман Ференцевич

Автограф, пiдпис-автограф. Чернетка, олiвець. 1 арк.

⁴⁵ Наглість (пол.) — поспішність, терміновість.

1978

№ 6

Ференцевич Роман. Лист до **Якова Гніздовського**

1978 лютого 5. [Александрія, шт. Вірджинія].

5 лютого 1978

Вельмишановний Майстре,

хоч з преси і з розмов з такими людьми як Богдан Певний, Оксана⁴⁶ і Юрко⁴⁷ Кравцеви й ін. знаю, що Ви, як звичайно, дуже зайняті, — все ж дозволяю собі пригадатися Вам і просити, щоб у свій плян праці Ви, по змозі, «втиснули» ще й виконання книжкового знака для мене.

При цьому залучую шкіци, що їх Ви вже накреслили минулого року. Кожний із них прийнятний для мене. Все, що Ви уважатимете за відповідне, таким воно буде й для мене.

Вітаю щиро,

Роман Ференцевич

Маш. відпуск, підпис-автограф. Копія. 1 арк.

№ 7

Гніздовський Яків. Лист до **Романа Ференцевича**

1978 лютого 22. Бронкс, Нью-Йорк.

22 лютого 1978

Вельмишановний Пане Ференцевич,

Вашого листа з 5.ІІ одержав.

Дякую, що акцептуєте⁴⁸ кожний з персланих Вам шкіців, але я ще не почуваюся, щоб я Вам найшов відповідну форму, і тому просив би ще

⁴⁶ **Драган-Кравців Оксана** (нар. 12 квітня 1940, Львів) — журналістка. Від 1949 р. — у США. Студії у Ратгерському і Колумбійському університетах; докторат з історії еміграції до США. Співробітник газет «The Ukrainian Weekly», «Newsweek» (1960–ті рр.). На керівних посадах у редакції радіостанції «Голос Америки» (1971–2005): керівник українського відділу (1977–1989); заступник директора (1989–1991); директор з питань радіомовлення до країн Прибалтики і Центрально-Східної Європи (1991–1997) та ін.

⁴⁷ **Кравців Юрій Богданович** (нар. 1945, Баварія, Німеччина) — радіо- і тележурналіст. Від 1949 р. — у США. Студії в Університеті Темпл (Філадельфія). Співробітник «Голосу Америки» (від 1971), засновник і директор корпункту в Києві (1991), ініціатор телепрограми «Вікно в Америку» (1992 — дотепер). Поет Б. Кравців — довголітній добрий друг Я. Гніздовського, який у 1948 р. створив екслібрис пластуна Б. Кравціва, а також «Ex Libris Familæ Kravciv» (Богдана і Неоніли Кравцівих) і «Ex Libris Микола Степан Гордій Кравців».

⁴⁸ *Акцептувати* — приймати, погоджуватись з чимось.

почекати на нові шкiци. Мабуть чули, що тепер є моя виставка в *University of Virginia — Newcomb Hall and Alderman Library*⁴⁹, до March 3 [3 березня. — Я. С.].

Я не думав там їхати, але несподівано маю бути у *Sweet Briar*⁵⁰. При тій нагоді я виставку відвідаю. Моя адреса у *Sweet Briar* до 3 березня буде: *Virginia Center For the Creative Arts*⁵¹
Sweet Briar, Virginia 24595.

Початково подумав вступити повертаючись до Вашингтону, але мушу бути скоро з поворотом в Н[ью-]Йорку, поза тим з речами буде невідгiдно переривати подорож (поїздом). До Вашингтону заїду другим разом. Здоровлю щиро
Яків Гніздовський.

Автограф, підпис-автограф. Оригінал. Художня картка з відбитком дереворіза «Herd of Sheep» [Вівці] (1966). 17 × 15 см. 2 арк., конверт.

№ 8

Ференцевич Роман. Лист до Якова Гніздовського

1978 квітня 6. Александрія, шт. Вірджинія.

Александрія,
6 квітня 1978

Вельмишановний і Дорогий Майстре,
дякую Вам за кілька незабутніх годин у Світ Браєрі: розмови, підшиті снігом безлисті дерева на пагорбах, запущений поки масток, вибоїсті

⁴⁹ *Вірджинський університет* (The University of Virginia in Charlottesville) — один із найдавніших університетів США, який заснував Томас Джеферсон (Jefferson) у Шарлотсвілі (шт. Вірджинія) в 1819 р. У приміщенні *Newcomb Hall & Alderman Library* виставки дереворізів Я. Гніздовського відбувалися тричі: 12 лютого — 3 березня 1978 р., 24 жовтня — 3 листопада 1980 р., 12 вересня — 2 жовтня 1982 р.

⁵⁰ *Коледж Світ Браєр* (Sweet Briar College) — жіночий коледж вільних мистецтв, заснований 1901 р. у колишньому маєтку у шт. Вірджинія, відкритий 1906 року. Я. Гніздовський виконав три екслібриси для коледжу (1984).

⁵¹ *Virginia Center for the Creative Arts* (VCCA) — мистецька колонія біля м. Амхерст (Amherst; шт. Вірджинія). Стипендія VCCA пропонує проживання від двох тижнів до двох місяців для 25 осіб одночасно від червня 1971 р. Колонія переїжджала декілька разів у різні місцевості Вірджинії. У 1976 р. було організовано дві сесії проживання у коледжі Світ Браєр, після чого було орендовано помістя Mount San Angelo. Я. Гніздовський отримував стипендію VCCA у 1978, 1979, 1981–1984 pp.

дороги, напрочуд смачний баварський полуденок — все таке відмінне від щоденного ділового світу Вашингтону.

На жаль, пані Ангеліки Павел⁵² не довелось мені зустрінути, але її секретарка, «довгокінцівкова» (вибачте за грубий словотвір) Джинджер Трессол [правильно Трескол. — Я. С.], надзвичайно приємна дівчина, показала мені виставку Ваших творів і була дуже ввічливою.

Ще хочу сказати, що через те, що не послухавсь Вашої розсудливої поради застромити кілок, щоб шибка в авті не зсувалась, я майже не закоцюб нанівець в дорозі додому. Аді Кулик признався через кілька днів, що відвідував Вас. Вона просила, щоб при найближчій нагоді я видобув від Вас бльок дереворізу її книжкового знака⁵³, колова розв'язка якого мені дуже подобалась.

Згадував я Вам про цю книжку, яку долучаю. Приємно було побачити, що вона включає Ваш славний книжковий знак. Прийміть її, як подарок. Вітаю щиро,

Роман Ференцевич.

Маши. відпуск, підпис-автограф. Копія. 1 арк.

№ 9

Гніздовський Яків. Лист до **Романа Ференцевича**

1978 квітня 23. Саратога Спрінгс⁵⁴, шт. Нью-Йорк.

23 квітня 1978

Дорогий Пане Романе,

Якщо можна перейти на наш льокальний звичай, кликати по імені. Ваш лист з 6 ц. м. я одержав тут у другій мистецькій Колонії Yaddo⁵⁵. Назва походить від того, що діти (які рано померли) колишнього власника цієї, колись багатой, посілості, вимовляли Shadow — Yaddo. Буду тут до 16 травня. Тоді я повертаюсь до Нью Йорку і аж тоді зможу побачити книжку екслібрисів, яку Ви мені ласкаво переслали.

⁵² **Павелл-Шмігельов Ангеліка (Powell, Angelika Schmiegelow;** нар. 1 травня 1935) — бібліограф Славістичного і східноєвропейського відділу бібліотеки Вірджинського університету, укладач кількох бібліографічних покажчиків. У 1977 р. організувала там виставку Я. Гніздовського.

⁵³ Я. Гніздовський виготовив екслібрис «Ada Kulyk» у 1977 р.

⁵⁴ *Saratoga-Spring* (Saratoga Springs) — місто-курорт з мінеральними джерелами на сході шт. Нью-Йорк, за 50 км на північ від м. Олбані.

⁵⁵ *Yaddo* — мистецька колонія у колишньому маєтку (160 га) у Саратога-Спрінгс (шт. Нью-Йорк) створена 1926 року. Близько 200 митців отримує щороку кімнату, харчування і студію на термін до восьми тижнів. Я. Гніздовський отримував стипендію Yaddo Foundation у 1978 і 1979 рр.

Ваші відвідини у Sweet Briar були для мене приємною зміною тамашової рутини. Я там досить багато шкідчував, переважно звірята. Оден з котів купила Associated American Artists 663 Fifth Ave, New York⁵⁶, навіть сьогодні у N[ew] Y[ork] Times у оголошенні Галерія згадує «Tiger Cat». Вони думають пустити цей дереворіз дешево 20.-\$. Це «good buy»⁵⁷. Я маю з 250 edition⁵⁸ тільки 25 Artist Proofs⁵⁹, і я мушу їх продавати по 40, чи 45.-\$. Це т. зв. SALE⁶⁰, які галерія час до часу робить. Скажіть про це Аді і ще декому. З виставки у Charlottesville⁶¹ маю найкращі спомини, бачу, що й Ви вийшли з виставки з непоганим настроєм, коли Вашим провідником була так мила Джінджер Трескол. В недовзі мушу взятися за Ваш екслібрис. Здоровлю Вас щиро, Яків Гніздовський.

Автограф, підпис-автограф. Оригінал. Художня картка з відбитком дереворіза «Constructor» [Конструктор] (1967). 17 × 15 см. 2 арк., конверт.

№ 10

Гніздовський Яків. Лист до **Романа Ференцевича**

1978 вересня 10. Б. м. [Без місця написання. — Я. С.]

10 вересня 1978

Дорогий Пане Романе,

Пробачте, що аж тепер дякую за мініатюрний «Екслібрис», який Ви мені переслали. Це гарненьке видання, також є деякі цікаві екслібриси,

⁵⁶ *Associated American Artists (AAA)* — мистецьке об'єднання і галерея у Нью-Йорку (1934–2000). Я. Гніздовський мав дві персональні виставки (1971, 1979).

У лютому 1986 р. відбулася невелика пропам'ятна виставка.

⁵⁷ *Good buy* (англ.) — тут: хороша ціна.

⁵⁸ *Edition* (англ.) — наклад.

⁵⁹ *25 Artist Proofs* (англ.) — 25 примірників авторських пробних відбитків. Я. Гніздовський різьбив більший дереворіз кілька тижнів або місяців, друкував від п'яти до десяти пробних відбитків (trial proofs), вдосконалюючи зображення, тоді виготовляв 25 авторських примірників (artist's proofs). Кінцевий обмежений (нумерований) наклад становив 100–150 відбитків, мав авторську сигнатуру внизу олівцем (прізвище, назва, рік виконання, порядковий номер і наклад). (*Gorman W. The stylized woodcuts of Jacques Hnizdovsky // American Artist. New York, 1978. Vol. 42. October, Issue 435. P. 66–71, 109, 110, 112, 117; Hnizdovsky M. [Jacques Hnizdovsky]: catalogue. 1993. P. 5).*

⁶⁰ *Sale* (англ.) — розпродаж, продаж за зниженими цінами.

⁶¹ *Шарлотсвіль* (Charlottesville) — місто в штаті Вірджинія, де розміщений Вірджинський університет (The University of Virginia).

але на більшості тяжить фолкльор. Як також брак культури букви. Це зрештою Ахілева п'ята⁶² нашого друкарства від Петрової Реформи⁶³. Може мені ще вдасться запроєктувати, згідно достосувати нашу азбуку до якоїсь існуючої латинської. Тільки глянути на цей каталог, не можна не завважити, що маю на думці, хоч я старався й елімінувати⁶⁴ хоч би курсиву, яка особливо має деякі неваді букви. Мені слід було б бути у Вашингтоні, але не знаю коли найду на це час. Дуже дякую за пропозицію помешкання. Може й скористаюсь. Після виставки в Унів[ерситеті] of Virginia, університетський музей узяв деякі мої дереворізи, як також листівки до продажі у їх крамниці. За короткий побут у Sweet Briar я досить багато там зробив. Маю намір ще й на другий рік перебути там місяць-два. Маю вже кілька варіантів Вашого екслібриса, але ні оден з них мене вповні не вдовольє. Чекаю, може «муза» підшепне мені кращу розв'язку. Каталог⁶⁵ виставки у Чикаго я переслав також Аді. Це мабуть вона реферує ці справи. Здоровлю щиро Яків Гніздовський. Дзвонив Ваш брат⁶⁶, очікуємо його цими днями. Припускаю, що хтось там одружується і потрібнo дарунка.

Автограф, підпис-автограф. Оригінал. 1 арк.

⁶² Ахіллесова (Ахілева) п'ята — вразливе місце; за давньогрецькою легендою богиня Фетіда, бажаючи зробити сина Ахілла невразливим для ворожих стріл, скупала його у водах священної річки Стікс, тримаючи його за п'яту, яка стала незахищеною.

⁶³ Реформи Петра I — перетворення у державному та громадському житті у період його правління у Росії.

⁶⁴ Елімінація (лат.) — виключення, видалення, усунення чого-небудь.

⁶⁵ Гніздовський: Роки шукань. 1950–1960. Український Інститут Модерного Мистецтва, 22 вересня – 22 листопада 1978 / Український Інститут Модерного Мистецтва. Чикаго, 1978. 15 с.: іл.

⁶⁶ Ференцевич Юрій-Євген Софронович («Щоха»; 6 січня 1926, Львів — 14 лютого 2011, Джерзі-Сіті, шт. Нью-Джерзі) — провідний ветеранський, пластовий і громадський діяч, підстаршина І УД УНА «Галичина». Нагороджений численними комбатантськими відзнаками учасника боїв під Бродами і пластовими орденами.

№ 11

Ференцевич Роман. Лист до **Якова Гніздовського**

1978 жовтня 23. Б. м.

23 жовтня [19]78

Дорогий Пане Якове,

вибачте, що відписую з деяким запізненням, але в зв'язку з тим, що Ви згадали про стан українського шрифту, я хотів надіслати Вам книгу⁶⁷ на цю тему, яка з'явилася в Україні — а це забрало довше, ніж я сподівався. Приємно нарешті побачити каталог виставки⁶⁸ в кольорах — та й ще у виконанні українських фахівців. Про Вашу виставку в Чикаго самозрозуміло негайно написала замітку Ада. [...] Стаття двічі передавалась в Україну [як радіопередача «Голосу Америки». — Я. С.]. На всякий випадок посилаю Вам її копію, хоч це вже напевно зробила Ада. [...]

Чекаю на Ваші відвідини,

вітаю

Роман Ференцевич.

Маши. відпуск, підпис-автограф. Копія. 1 арк.

1979

№ 12

Гніздовський Яків. Лист до **Романа Ференцевича**

1979 лютого 26. Бронкс, Нью-Йорк.

26 лютого [19]79

Дорогий Пане Романе,

Ще перед виїздом до Світ Браєр мені вдалося відбити на пресі кілька відбиток. Одну з них я децю виправив і з неї слід репродукувати. Про розмір рішайте Ви, але може було б добре висоту зменшити до 2"⁶⁹. Як будете друкувати, додайте приблизно 300-350 штук. Я б хотів мати 50, а 300 як можливість вклеїти в журнал Америк[анського] Екслібрису⁷⁰,

⁶⁷ Можливо, йдеться про книгу: Різник М. Г. Письмо і шрифт. Київ: Вища школа, 1978. 152 с.

⁶⁸ Див. прим. 65.

⁶⁹ 2" – 2 дюйми (5,08 см).

⁷⁰ Йдеться про бюлетень «Bookplates in the News» (BITN), який видавало Американське товариство колекціонерів і дизайнерів книжкового знака (ASoFBC&D). В архіві Я. Гніздовського відклалися числа за 1977–1994 рр.

як був вклеєний «Гарвард»⁷¹ і Соневицького⁷². Це з часом може показатись така можливість.

Здоровлю щиро, надіюсь Вас побачити у Світ Браєр
Яків Гніздовський.

Автограф, підпис-автограф. Оригінал. 1 арк., конверт.

№ 13

Ференцевич Роман. Лист до **Якова Гніздовського**
1979 березня 4. Александрія, шт. Вірджинія.

Александрія, Ва.,
4 березня [19]79

Високоповажаний і Дорогий Пане Якове,
вже кілька разів телефоную у Світ Браєр, щоб подякувати Вам за те, що Ви, не зважаючи на всі Ваші турботи все ж найшли час, щоб зробити і прислати мені відбитки мого екслібрису — але чомусь ніхто не відповідає. Та, може, краще не турбувати Вас телефонними викликами і тому пишу тих кілька слів, щоб висловити вдячність за такий прекрасний екслібрис! Ваша остаточна розв'язка проблеми мого довгого прізвища цією комбінацією $\text{EX} \frac{\text{LIB}}{\text{RIS}} - \text{RO} \frac{\text{M}}{\text{A}} \text{N}$ тепер виглядає так самозрозумілою

для забезпечення балансу і створення цілості твору, що хочеться сказати: та ж це так просто! Для мене саме ця найвитонченіша, ідеальна простота є суттю всього Вашого мистецтва. Коротше кажучи: я захоплений!

Самозрозуміло, що я Вам надішлю 400 відбиток цього мого екслібрису. Вже вчора ходив я до кількох друкарень, але всі вони хочуть друкувати офсетом⁷³, що я вважаю спотворенням друкарської штуки. Та я таки свого діб'юся і видрукую цей екслібрис, як Бог приказав. Чи Вам відповідатиме, якщо я видрукую їх на японському рижовому⁷⁴ папері, на якому я пишу цього листа? А, може, Ви маєте іншу пропозицію?

⁷¹ Йдеться про екслібрис «Harvard College Ukrainian Seminar» (1972). Згодом був виготовлений екслібрис «Harvard College Library. The Theodor Balko Memorial Book Fund» (1980), представлений на Міжнародному конгресі екслібриса в Оксфорді (1982).

⁷² «Ex Libris Rostyslav Sonevtsky» (1975).

⁷³ Див. прим. 9.

⁷⁴ Йдеться про японський папір, який іноді називають рисовим папером. Я. Гніздовський частину відбитків робив на папері *washi*, який від 600 р. н. е. виготовляють вручну з кори тропічного листяного дерева *паперової шовковиці* (японське паперове дерево; лат. *Broussonetia papyrifera*).

Не знаю, чому Ви одночасно не сказали мені, скільки я Вам винен і куди і в якій формі (чека, готівки) надіслати Вам свою повинність. Якщо це може почекати до нашої наступної зустрічі — то добре. Але я почувався б значно краще, якщо б я міг якнайскоріше виконати своє фінансове зобов'язання супроти Вас. Сьогодні, в газеті «Нью-Йорк Таймс» натрапив я на рекомендацію оформленою Вами книжки «Фльора екзотіка»⁷⁵ і знаючи, що Ви тепер живете на відлюдді, на всякий випадок посилаю Вам вирізок.

Коли саме вдасться мені відвідати Вас у Світ Браєр — поки що важко сказати. Намагатимусь повідомити Вас про це заздалегідь. Надіюсь, що хтось таки підбере телефонну слухавку на «Горі святого Ангела»⁷⁶ ...

Бажаю Вам творчого натхнення, здоров'я й успіхів —
як завжди Ваш,

Роман Ференцевич.

Маш., підпис-автограф. Копія. 1 арк.

№ 14

Гніздовський Яків. Лист до **Романа Ференцевича**

1979 березня 8. Світ Браєр, шт. Вірджинія.

8 березня [19]79

Дорогий Пане Романе,

я радий, що Вам відповідає Ex libris. З огляду на довге прізвище я мав труднощі, але, як звичайно буває, з труднощів родяться найкращі розв'язки. Це не значить, що це відноситься якраз до Вашого книжкового знака. Боюся, японський папір буде утруднювати наклеювання (може тільки гору наклеювати?). Я думаю також про кольор. Може темно червоним видрукувати? Вам вибір між темно червоним і чорним. Гонорар? Може взяти заокруглену суму \$100.— ? Не посылайте, бо й так, надіюсь побачу Вас у Sweet Briar. Найкраще дзвонити між 6¹⁵-6³⁰ PM⁷⁷ на це число: (804) 946-9556.

⁷⁵ Йдеться про видання: Flora Exotica. Text by Gordon DeWolf. Woodcuts by Jacques Hnizdovsky. David R. Godine, 1972.

⁷⁶ «Гора святого Ангела» — маєток «Mount San Angelo» з віллою в італійському стилі (1870) у Вірджинії. Власник (Indiana Fletcher Williams) став засновником коледжу Світ Браєр (Sweet Briar College), який викупив маєток у 1968 р. Будинок знищила пожежа 17 липня 1979 р., тому впродовж двох років його відновлення митці VCCA жили і працювали у господарському комплексі. Я. Гніздовський виконав есклібриси для маєтку у 1983 р.

⁷⁷ 6¹⁵ — 6³⁰ PM (лат. past meridiem — пополудні) — 18¹⁵ — 18³⁰.

Тоді в нас вечерея і я близьенько до телефону.

Здоровлю щиро

Яків Гніздовський

Дякую за Н[ью]-Й[орк] Таймс⁷⁸, я вже бачив.

Автограф, підпис-автограф. Оригінал. Художня картка з відбитком дереворіза «Leafless tree»

[Дерево без листя] (1965). 12 × 10 см. 2 арк., конверт.

№ 15

Гніздовський Яків. Лист до Романа Ференцевича

1979 березня 11. Світ Браєр, шт. Вірджинія.

11 березня [19]79

Дорогий П[ане] Романе,

Одержав усе в найкращому порядку, включно з чеком, дякую.

Я обтяв ручно і, думаю, це буде добрий маргінес⁷⁹. Менший маргінес незручний, бо видно неточність «обрізання». Я Вам подав приблизні тони червоного. Виберіть щось у тій околиці, може ближче до «А».

Тут уже дали друкувати програмку⁸⁰, як буде готова перешлю.

Яків Гніздовський.

Автограф, підпис-автограф. Оригінал. 1 арк., конверт.

Додатки: 1). «Ex libris Roman Ferencevych». Остаточна версія. Відбиток дереворіза (4,5 × 5 см), наклеєний на аркуші паперу 10 × 10 см. 1 арк.; 2). Картка зі зразками кольору (варіанти «А» і «В»). 6,5 × 8 см. 1 арк.

Рис. 3. «Ex libris Roman Ferencevych». Відбиток дереворіза. Остаточна версія. 4,5 × 5 см.

⁷⁸ Йдеться про огляд книжкових новинок у газеті «Нью-Йорк Таймс» з інформацією про видання «Flora Exotica» з ілюстраціями Я. Гніздовського (Ray W. Paperback Talk: New and Noteworthy // New York Times. 1979. March 24. P. BR11).

⁷⁹ Маргінес — берег, поле книжки, зошита, аркуша.

⁸⁰ Йдеться про програму виставки Я. Гніздовського у Світ Браєрі 1 квітня 1979 р.

№ 16

Гніздовський Яків. Лист до **Романа Ференцевича**

1979 березня 25 [за пошт. штемпелем]. Світ Браєр, шт. Вірджинія.

Дорогий Пане Романе,

Ви напевно вже маєте моє повідомлення. Я вислав також Аді. Чи не могли б так зробити, щоб обоє приїхали на отворення? Ми надіємося мати багато гостей (як не буде дощу). Як було б вільне місце в авті, чи міг би я числити на те, щоб поїхати разом до Вашингтону? Звідти я б узяв Metroliner⁸¹ до Н[ью-]Йорку.

До евентуального побачення у неділю 1го квітня.

Яків Гніздовський.

Автограф, підпис-автограф. Оригінал. 1 арк., конверт.

№ 17

Гніздовський Яків. Лист до **Романа Ференцевича**

1979 квітня 30. Бронкс, Нью-Йорк.

30 квітня 1979

Дорогий Пане Романе,

Вибачайте, що аж тепер зібрався подякувати за Вашу прислугу, що була, і то під багатьма оглядами, Вашою невідгодою, передовсім, чотири години в авті, що ще немає front wheel drive⁸². Вправді Ви були з обох боків винагороджені, але мусіли перед працею недоспати і за це прошу Вашого вибачення. Я ще вловив 6 АМ поїзд⁸³.

13 квітня я повертався вже автом з Charlottesville, думав задержати у Александрії і подзвонити до Вас, можливо, мати з Вами обід, але, як впав у «Столичний пас»⁸⁴, то аж після Балтімор⁸⁵ зміг з нього вийти, щоб випити каву.

⁸¹ *Metroliners* — швидкісні поїзди з доплатою, що курсували між Вашингтоном і Нью-Йорком у 1969–2006 рр. Поїзди мали резервовані сидячі місця бізнес-класу і першого класу; подорож тривала 2,5 години.

⁸² *Front wheel drive* (англ.) — привід на передні колеса.

⁸³ *6 АМ поїзд* (лат. ante meridiem — до полудня) — поїзд о 6 год. ранку.

⁸⁴ *Capital Beltway / Beltway* (англ.) — автомагістраль 495 (Interstate 495; I-495) завдовжки 64 милі (103 км) довкола столиці США Вашингтона та його околиць у сусідніх штатах Меріленд і Вірджинія.

⁸⁵ *Балтімор* (Baltimore) — порт і найбільше місто (641 тис.) в шт. Меріленд, 57 км на північний схід від м. Вашингтон.

Вчора я бачив п.п. Хомяків⁸⁶. Він чув наше інтерв'ю, я виправдував і себе і Вас перевтомою, але він казав, що було добре. Я їх повідомив про виставку у Richmond, а Вам також хотів би подати дані:

June 4, 8 PM (opening)⁸⁷

Virginia National Bank

707 East Main Street.

Перевірте, бо можуть бути зміни. Я не знаю, чи зможу Вам переслати повідомлення, 8го травня я їду до Saskatoon⁸⁸ і повертаюся аж кінцем місяця. Перед виставкою подзвоніть, щоб впевнитись до: Mothering Assistant: Miss Janet Northen⁸⁹ (804) 782-0699.

Надіюся, що зможете Ви і Ваші приятелі приїхати. Повідоміть також Аду. Напевно побачите там тих самих людей, що у Sweet Briar, бо ця виставка уряджена спільно Virginia Center for the Creative Arts і Virginia National Bank. Ідея VCCA проста: через виставку дістати з банку якусь дотацію.

З привітанням,

Яків Гніздовський.

Автограф, підпис-автограф. Оригінал. Художня картка з відбитком лінорита «Simon» [Саймон] (1971). 9,7 × 23 см. 2 арк., конверт.

⁸⁶ Йдеться про подружжя **Хомяків. Хомяк Ростислав Л.** (2 січня 1936, Львів — 7 грудня 2015, Вашингтон) — журналіст і громадський діяч. У США (від 1960): кореспондент газети «Свобода», редактор «Ukrainian Weekly» (1960–1961) і «Digest of Soviet Ukrainian Press» (1963–1967), керівник українського відділу Радіо «Свобода» в Нью-Йорку (1967–1972), редактор «Голосу Америки» (1972–1974) й Інформаційного Агентства США (USIA; 1972–1994). **Богачевська-Хомяк Марта Данилівна** (нар. 24 червня 1938, м. Сокаль Львівської обл.) — історик, громадська діячка; автор монографії «Жінки в громадському житті України. 1884–1939»; колишня віцепрезидент Союзу українок Америки. Голова Журі Фундації О. і Т. Антоновичів. Дійсний член НТШ.

⁸⁷ *June 4, 8 PM (opening)* (англ.) — 4 червня о 20.00 (відкриття).

⁸⁸ *Саскатун* (Saskatoon) — найбільше місто провінції Саскачеван (Канада), засноване у 1883 р.

⁸⁹ *Нортен Джанет* (Janet Northen) — асистент в офісі VCCA (Virginia Center for the Creative Arts).

№ 18

Ференцевич Роман. Лист до **Якова Гніздовського**

1979 травня 10. Б. м.

10 травня 1979

Дорогий пане Якове,

Дуже дякую за карточку-листа з 30-го квітня. Якщо тільки буде можливість, то я й інші друзі поїдемо до Ричмонду⁹⁰ в понеділок, 4-го червня. Світ-браєрівський йогурт дуже смачний!

Інтерв'ю наше я «підфіксував»⁹¹, вийшло непогано. Оксана⁹² написала репортаж про Virginia Center for the Creative Arts.

У книгарнях питаю за збіркою поезій Томаса Гарді з Вашими дерево-різами⁹³, але, поки що, не можу її дістати.

Посилаю Вам кілька знімків з відкриття Вашої виставки у Sweet Briar. Вітаю, Роман.

Автограф, підпис-автограф. Чернетка. 1 арк.

Додатки: Фото, які зробив Р. Ференцевич на виставці Я. Гніздовського. 1 квітня 1979. Світ Браєр, шт. Вірджинія. 8 фото кольорових 9 × 12 см. Фотоконверт. На фото зображені: Яків, Стефанія і Міра Гніздовські, Роман Ференцевич.

№ 19

Гніздовський Яків. Лист до **Романа Ференцевича**

1979 травня 23. Бронкс, Нью-Йорк.

23 травня 1979

Дорогий Пане Романе,

Ви мабуть «перші в історії», що післали фотографії і то дуже гарні. Я вчора дістав їх повернувшись з двотижневого побуту у Саскачевані⁹⁴. Якщо Ви не післали фота до Mr. Bill Smart⁹⁵, я або перешлю йому, або

⁹⁰ Річмонд (Richmond) — порт на р. Джеймс, столиця штату Вірджинія.

⁹¹ Фіксувати (від англ. «to fix») — направляти, лагодити.

⁹² Йдеться про Оксану Драган-Кравців. Див. прим. 46.

⁹³ Йдеться про видання: Poems by Thomas Hardy. Wood engravings by Jacques Hnizdovsky. London: Folio Society, 1979. 270 р.

⁹⁴ Саскачеван (Saskatchewan) — провінція в Західній Канаді. Українці за переписом 2011 року становлять 13,5% від усього населення.

⁹⁵ Смарт Білл (Bill Smart; William Edward Smart Jr; 28 лютого 1933, Джефферсон Сіті, шт. Монтана — 9 лютого 2019, Бронкс, Нью-Йорк) — професор англійської літератури в коледжі Світ Браєр (1966–1985). На поч. 1970-х рр. перевів мистецьку колонію VCCA до Mount San Angelo, де був директором понад 20 років. Я. Гніздовський для нього виконав есклібрис у 1983 р.

радіше привезу на отворення виставки у Річмонді. Щодо *Thomas Hardy*, то це видання щось в роді «book club»⁹⁶ і Ви книжки мабуть і не можете знайти у книгарнях, тільки можете замовити у них і то можете купити у них 3 різних книжки. Але я маю деяке число «*Thomas Hardy*» і Вам можу привезти. Попитайте чи ще хтось був би зацікавлений. Ціна 15⁵⁰ \$.

Я ще не одержав програмок виставки у Річмонд, але дата, яку я Вам був подав (4 June)⁹⁷ є певна, а відносно години отворення можете телефоном справдити, чи є та, яку я Вам подав.

Ще раз дякую за фота.

До скорого побачення,

Яків Гніздовський.

Автограф, підпис-автограф. Оригінал. Художня картка з відбитком дереворіза «Construcror» [Конструктор] (1967). 17 × 15 см. 2 арк., конверт.

№ 20

Гніздовський Яків. Лист до Романа Ференцевича

1979 жовтня 16. Рівердейл, Нью-Йорк.

16 жовтня [19]79

Дорогий Пана Романа,

Сердечно дякую за пам'ять і за пересилку «Америки»⁹⁸. Репродукція моєї картини, яка є власністю Ковальського⁹⁹ в Чикаго і я нічого не знав про її репродукування у «А[мериці]», дуже слабо репродукована. Все одно добре подумана тема до «А[мериці]», хоч не все найкращий добір ілюстративного матеріалу. Думаю, що мої вівці були б непоганою темою для подібного рода публікацій, передовсім на китайській мові, бо це рік (мабуть наступні чотири) є китайським роком вівці, чи барана. За запрошення на Вашу нову хату сердечно дякую. Може й не доведеться довго ждати на це. Я мабуть буду знов у *Virginia Center for the Creative Artists* [правильно: Arts. — Я. С.] між 15 січня і 15 лютого, хоч, як мабуть знаєте, будинок, де ми мешкали і в якому Ви були, згорів дотла тиждень, чи два після того, як я виїхав звідти.

⁹⁶ «Book club» (англ.) — клуб книголюбів (колекціонерів книг).

⁹⁷ 4 June (англ.) — 4 червня.

⁹⁸ «Америка» — кольоровий ілюстрований журнал про життя в США, який видавало різними мовами Інформаційне Агентство США (USIA) в 1956–1994 рр. (454 числа).

⁹⁹ Можливо, це — д-р Євген Ковальський або Богдан Ковальський в Чикаго.

*Ще раз дякую, здоровлю щиро,
вітайте також співвласників¹⁰⁰ Вашої нової хати.
Ваш Яків Гніздовський.*

*Автограф, підпис-автограф. Оригінал. Художня
картка з відбитком дереворіза «Forest» [Ліс]
(1944). 17 × 12,7 см. 2 арк., конверт.*

1981

№ 21

Гніздовський Яків. Лист до **Романа Ференцевича**

1981 лютого 4. Бронкс, Нью-Йорк.

Примітка: Лист написаний на нижній чверті аркуша інформаційного Бюлетеня Американського товариства колекціонерів і дизайнерів книжкового знака «Bookplates in the News» (April 1980, N 40) зі статтею «The Bookplate: a Gift of Friendship», в якій подано коротку біографію Р. Ференцевича, а також з відбитком «Exlibris Roman Ferencevych» роботи Я. Гніздовського.

4 лютого 1981

Дорогий Пане Романе,

Може Ви вже маєте це число Бюлетеня. Я аж тепер його одержав (перша посилка мабуть пропала на пошті). Осінню я двічі переїжджав через DC¹⁰¹, але не міг задержатись, хоч маю деякі справи у Вашингтоні і мабуть з весною поїду там. 10 ц. м. їду на отворення моєї виставки у New Orleans¹⁰². Буду там сім днів. На слідуючу осінь знов буду у Virginia Center for the Creative Arts, вони знов планують мою виставку (у тій самій залі), початком жовтня. Може зможете знов зробити несподіванку? Цим разом будуть переважно олії.

Надіюсь, що у Вас усе гаразд.

Здоровлю щиро — Яків Гніздовський.

Автограф, підпис-автограф. Оригінал.

Книжковий знак: дарунок дружби

Роман Ференцевич народився в Україні. Він емігрував до Сполучених Штатів юнаком у 1950 р., і після служби за океаном в Армії США під

¹⁰⁰ Йдеться про племінницю Р. Ференцевича Оксану Драган та її чоловіка Юрія Кравціва. Див. прим. 46 і 47.

¹⁰¹ DC (District of Columbia) — йдеться про м. Вашингтон, округ Колумбія.

¹⁰² *Новий Орлеан* (New Orleans) — найбільше місто (1718 р.) у штаті Луїзіана, 484 674 жителів (2000 р.).

час корейської війни став учнем друкаря у видавництві [газети. — Я. С.] «Свобода» в Джерзі-Сіті, шт. Нью-Джерзі, заснований у 1893 р. Видавництво «Свободи» було тоді виключно фірмою високого друку з друкарським набором, в якому працювали літні друкарі зі Старого Світу, які були глибоко віддані своєму ремеслу як формі мистецтва. Крім українськомовної щоденної газети і англословного тижневика, вони друкували інші періодичні видання, літературні та історичні твори, кілька якісних мистецьких книг.

Згодом п. Ференцевич став керівником друкарні. Саме тоді він познайомився з Жаком¹⁰³ Гніздовським, який час від часу замовляв у видавництві «Свободи» виготовлення своїх дереворізів великого формату. Цей книжковий знак є пам'яткою¹⁰⁴ з тих днів і спільної дружби, що тоді виникла, а також шляхетного фаху друкування.

Пан Ференцевич зараз працює у «Голосі Америки» у Вашингтоні, де останні шість років є членом редакції Української служби.

Переклад з англійської.

М. англ., друк, ксерокопія. 1 арк., конверт.

№ 22

Ференцевич Роман. Лист до Якова Гніздовського

1981 квітня 7. Аннандейл, шт. Вірджинія.

Аннандейл, Ва.

7 квітня [19]81

Дорогий пане Якове,

Засоромили Ви мене своїм листом: пані Одрі Спенсер Арельянес¹⁰⁵ вже раніше надіслала мені оригінальний примірник бюлетеня «Букплейт ін де нюз»¹⁰⁶, в якому Ваш книжковий знак для мене удостоївся

¹⁰³ Після перебування у Франції у 1956–1958 рр. Яків Гніздовський почав підписувати твори як «Жак» (Jacques Hnizdovsky). Так його називала дружина Стефанія Кузан, з якою познайомився в Парижі.

¹⁰⁴ *Memento* (англ.) — нагадування, пам'ятка.

¹⁰⁵ **Арельянес Одрі Спенсер (Audrey Spencer Arellanes; 1920, шт. Вайомінг — 2005, Альгамбра, шт. Каліфорнія)** — колекціонер, 30 років очолювала Американське товариство колекціонерів і дизайнерів книжкового знака (American Society of Bookplate Collectors and Designers); редагувала й укладала щорічники і бюлетень «Bookplates in the News» (BITN) товариства, книги «Bookplates: A selective Annotated Bibliography of the Periodical Literature» (1971), «Bookplates in the News. 1970–1985» (1986). Я. Гніздовський виконав для неї есклібрис у 1982 р.

¹⁰⁶ *Див.* прим. 70.

чолової згадки, за що я повинен був негайно подякувати Вам, бо це виключно Ваша заслуга. Але, будучи таким, яким я є, я не зробив цього, бо почувався ніяково: чому такий розголос для моєї особи? Основне — Ваш екслібрис, а не я. Та, очевидно, я дуже вдячний і повинен був відразу подякувати Вам.

Роблю це щойно сьогодні, бо можу виявити свою вдячність трохи конкретніше, надсилаючи Вам знімки з виставки [можливо, в галереї Гаслем. — Я. С.], в якій включені і Ваші твори.

Згадуєте, що маєте справи у Вашингтоні, які Вам треба було б тепер навесні поладити. Отож, кожночасно приїжджайте до мене, де матимете окрему кімнату (хоч спільну лазничку), в якій (кімнаті, тобто) можете перебувати стільки, скільки Вам буде потрібно. У мене кухня і холодильник з їстівним — так що з голоду не помремо...

Посилаю Вам точний плян, як найпростіше заїхати до мене і покладіть його зразу ж у «відділення для рукавичок» Вашого «Вольво».

Тим часом, здоровлю Вас щиро і надіюся, що скоро побачимось — Ваш, Роман Ференцевич.

Маш., підпис-автограф. Ксерокопія. 1 арк.

№ 23

Гніздовський Яків. Лист до Романа Ференцевича

1981 червня 17. Бронкс, Нью-Йорк.

17 червня 1981

Дорогий Пане Романе,

Спізнено пересилаю Вам подяку за пропозицію, дуже привабливу, задержатися в Вас підчас мого побуту у Вашингтоні.

Але мені важко вибратися, думав приїхати з весною, за кілька днів кінчиться весна і я не бачу можливості, що й у літі можу це зробити. Але восени буду у Ваших сторонах, точніше десь від половини вересня до кінця жовтня я буду у Virginia Center for the Creative Arts у Sweet Briar. Буду мешкати вже в новому будинку, який тепер викінчують на місці того, що пішов з димом два роки тому.

Осіною VCCA обходить десятиліття і з цієї нагоди вони плянують мою велику виставку, щось в роді ретроспективної. Отворення вистави плянують 4 жовтня, в неділю, у тій самій «стодолі», що була моя остання виставка. Більшого формату олії Bill Smart уже відвіз до Sweet Briar, а решту я привезу в половині вересня. Отже міг би до Вас вступити по дорозі до Sweet Briar, або ще може найкраще було б у договорений час приїхати до Вашингтону з VCCA. Коли б Ви захотіли, як минулим

разом, зробити несподіванку і приїхати на отворення, я б міг би з Вами поїхати до Вашингтону, а повернув би автобусом.

Як мене інформують, VCCA хоче зробити великий вітер довкола свого десятиліття, а тим самим і довкола виставки, плянують запросити багато людей. Може український «Голос Америки» був би і зацікавлений цією імпрезою¹⁰⁷. Інформую Вас про це заздалегідь, щоб могли зробити відповідні пляни.

Audrey Arellanes плянує дати 8-10 моїх екслібрисів до Year Book¹⁰⁸. Коли б захотіла знов Ваший дати, було б може добре децю краще видрукувати. Про це поговоримо під час зустрічі.

З щирим привітом

Яків Гніздовський.

Автограф, підпис-автограф. Оригінал. Художня картка з відбитком дереворіза «Forest» [Ліс] (1944). 17 × 13 см. 2 арк., конверт.

№ 24

Гніздовський Яків. Лист до Романа Ференцевича

1981 листопада 27. Рівердейл, Нью-Йорк [на конверті штамп «Kerhonkson, N. Y. 30 Nov 1981»].

27 лист[онада] 1981

Дорогий Пане Романе,

у мене майже правило: Як маю багато роботи, беру ще додаткову. І так Ваш екслібір [правильно: екслібріс. — Я. С.] пішов на чергу.

Я децю виправив відбитку, не забагато, щоб не вбивати характеру дерева. Я думав про те, яким кольором друкувати, може темно синій буде добре грати з бурачковим кольором латинської версії?

6 лист[онада] Біл Смарт їхав station wagen-ом¹⁰⁹ до Нью Йорку. Ми могли забрати цілу виставку включно зі мною.

Кілька днів тому я приїхав сюди на Союзівку¹¹⁰. Сюди прошу також писати:

%¹¹¹ Soyuzivka, Kerhonkson, N. Y. 12446

¹⁰⁷ Імпреза — масовий (зазвичай культурний) захід.

¹⁰⁸ Йдеться про щорічники (Year Book) Американського товариства колекціонерів і дизайнерів книжкового знака (American Society of Bookplate Collectors and Designers), що виходили від 1940 р.

¹⁰⁹ Station wagen (нім.); station wagon, estate car (англ.) — тип закритого кузова легкового автомобіля «універсал» з двома-чотирма рядами сидінь.

¹¹⁰ Див. прим. 11.

¹¹¹ % (англ. care of) — для (вказується на конверті з тимчасовою адресою отримувача).

Я тут буду кілька місяців. Мабуть знаєте, що я тут обіцяв робити Іконостас¹¹² і мене так притиснули, що вже не можу даліше відкладати. Вам мабуть не вдалося приїхати до Sweet Briar, але були з Голосу [Америки. — Я. С.]. Як це все вийшло?

Пересилаю Вам привіт, також для Ваших співмешканців.

Ваш Яків Гніздовський.

Автограф, підпис-автограф. Оригінал. 1 арк.

Додаток: «Exlibris Roman Ferencevych». Відбиток дереворіза. 4,5 × 5 см на аркуші 6,5 × 8,5 см. 1 арк.

Рис. 4. «Ex libris Roman Ferencevych»
Відбиток. Друк.

Рис. 5. «Ex libris Роман Ференцевич»
Авторський відбиток. 4,5 × 5 см

1982

№ 25

Гніздовський Яків. Лист до **Романа Ференцевича**

1982 лютого 3. «Союзівка». Кергонксон, шт. Нью-Йорк.

3 лютого 1982

Дорогий Пане Романе.

Посилку одержав.

Екслібриси старанно видрукувані, разить лише тільки «Ф», але така вже наша кирилична доля. Пересилаю 3 [обведено колом. — Я. С.] підписані відбитки, дві залишаю собі.

¹¹² Див. прим. 12.

Це число *Fine print*¹¹³ цікаве для мене не тільки заради статті Годіна¹¹⁴, але передовсім мені цікаво було прочитати рецензію на книжку *Mardersteig*¹¹⁵. Ви знаєте, що друкарню тепер провадить його син Мартіно¹¹⁶, він минулого року чудово видрукував книжку віршів А. Ранніта¹¹⁷ з двома моїми дереворізами. Дякую також за інформацію з галерії *Jane Haslem*¹¹⁸. Виглядає, що осіню будете мати когось на нічлігу, хоч я дістав пропозицію з іншого джерела.

Як не буде так слизько (тут дороги — як скло) я поїду завтра до Н[ью-]Йорку. Буду там кілька днів.

З привітанням і подякою

Ваш Яків Гніздовський.

Автограф, підпис-автограф. Оригінал. Художня картка з відбитком дереворіза «Eagle» [Орел] (1968). 12,7 × 17 см. 2 арк., конверт.

Додатки: «*Exlibris Роман Ференцевич*». Авторські відбитки (2) з сигнатурою «Гніздовський. 1981». 4,5 × 5 см на аркуші 15 × 10,3 см. 2 арк.

№ 26

Гніздовський Яків. Лист до Романа Ференцевича

1982 березня 28. Рівердейл, Нью-Йорк.

28 березня 1982

Дорогий Пане Романе,

Як нема боса в хаті, маю на увазі мене, то нічого не поладжене. Після Вашого телефону я говорив з Фанні. Показалося, що *Young*

¹¹³ «*Fine print*» — фаховий журнал з літератури і візуального мистецтва у США.

¹¹⁴ **Годін Девід (David R. Godine)** — видавець. Видав дві книги з ілюстраціями Я. Гніздовського (*Flora Exotica*. Text by Gordon DeWolf. Woodcuts by Jacques Hnizdovsky. 1972; *Birds and Beasts*. Poems by William Jay Smith. Woodcuts by Jacques Hnizdovsky. Boston, 1990).

¹¹⁵ **Мардерштайг Джованні (Mardersteig; 8 січня 1892, Веймар, Німеччина — 27 грудня 1977, Верона, Італія)** — історик, видавець, власник друкарень «*Officina Bodoni*» (від 1922 р.) і «*Stamperia Valdonega*» (від 1948 р.)

¹¹⁶ У 1977 р. **Мартіно Мардерштайг** перебрав управління «*Stamperia Valdonega*», час від часу для замовлень використовує назву «*Officina Bodoni*».

¹¹⁷ Йдеться про видання: *Rannit Alekxis. Signum et Verbum*. Translated from the Estonian by Henry Lyman, Woodcuts by Jacques Hnizdovsky. New Rochelle: The Elizabeth Press, 1981. Jacques Hnizdovsky. First edition. 8vo, pp. 48. Designed by Martino Mardersteig and printed in Verona, Italy.

¹¹⁸ **Галерея Джейн Гаслем (Jane Haslem Gallery)** — заснована 1960 року у Чепел Гіл (шт. Півн. Кароліна), від 1969 р. — у Вашингтоні. На виставці Я. Гніздовського «Жнива — овочі і городина» (листопад 1984) було виставлено 32 олійні твори і 29 відбитків дереворізів за 1954–1984 рр.

*Willow*¹¹⁹ (32) ще є і з тих, що Ви згадали, він найдешевший. *Bouquet*¹²⁰ 275.— *Winter tree*¹²¹ 250.—, а *Young Willow* 175.— Я рішуче настоюю, щоб Ви акцептували маленьку знижку (знаєте, що я плачу більший процент галеріям). Я Вам опускаю 25.—\$ — решта 150.—

Я думав, що *Young Willow* уже у Вас, тим часом Фанні (я відчув на телефоні) взялася за голову, бо не вислала. Я повертаюся до Н[ью-] Йорку в середу, 31 ц. м. Ви ще могли б вечером подзвонити, чи акцептуєте *Young Willow*, у четвер рано ми Вам вишлемо *via UPS*¹²². Як не буде Вашого телефону — значить ми висилаємо.

Наразі працюю, вітайте Оксану і Юрка. Я радий, що вони рішили де-що купити у *Jane Haslem*¹²³.

Здоровлю щиро,
Яків Гніздовський.

Автограф, підпис-автограф. Оригінал. Художня картка з відбитком дереворіза «Eagle» [Орел] (1968). 12,7 × 17 см. 2 арк., конверт.

№ 27

Гніздовський Яків. Лист до Романа Ференцевича

1982 травня 27. Рівердейл, Нью-Йорк.

27 травня [19]82

Дорогий П[ане] Романе,

Надіюсь, що Ви вже одержали *Year Book*¹²⁴. Не можна сказати, щоб це був «*great layout*»¹²⁵. Ваші шістдесятники¹²⁶ краще розміщені. Коли

¹¹⁹ «*Young Willow*» (англ. — молода верба) — дереворіз (№ 32) згідно з машинописним Каталогом (вересень 1983) був створений у 1961 р., ціна — 175 дол.

¹²⁰ «*Bouquet*» (англ. — букет) — дереворіз (№ 41) згідно з машинописним Каталогом (вересень 1983) був створений у 1963 р., ціна — 300 дол. Є примітка, що наклад розпродано.

¹²¹ «*Winter tree*» (англ. — дерево взимку) — дереворіз (№ 47) згідно з машинописним Каталогом (вересень 1983) був створений у 1964 р., ціна — 275 дол. Є примітка, що наклад розпродано.

¹²² *Via UPS* (англ.) — через *UPS. United Parcel Service, Inc.* (UPS) — компанія у США з експрес-доставки літаками у 220 країн світу.

¹²³ **Гаслем Джейн (Jane Haslem; нар. 1935)** — художниця, доктор з історії мистецтва, власник галереї. Започаткувала веб-сайт *Artline*, який об'єднав сім асоціацій арт-ділерів (850 галерей світу) для продажу творів мистецтва онлайн.

¹²⁴ Див. прим. 108.

¹²⁵ *Great layout* (англ.) — чудове верстання.

¹²⁶ Йдеться про альбом екслібрисів шістдесятників. Див. прим. 40.

мова про них, то, якщо ще не переслали книжки до Audrey¹²⁷, могли б так її [їй. — Я. С.] написати, що Ви мали намір останній примірник мені дати, але я думав, що книжка піде на краєву адресу, коли піде до Arellanes, як зрештою і було.

Залучую «херох»¹²⁸ запрошення на виставку у Canberra, Australia¹²⁹.

24 червня буде отворена моя виставка дереворізів, ліноритів і офортів у галерії Lumley Cazalet¹³⁰, 24 Davies Street, London. Виставка буде тривати до 23 липня. Я мабуть поїду до Лондону, але ще не знаю, чи на отворення, чи пізніше. — Завтра їду на кілька днів до Торонта. 30 червня буде отворена бібліотека Інституту св. Володимира¹³¹. Я буду там читати про Екслібрис.

Після Торонто поїду ще на тиждень на Союзівку, а потім перерву працю на ціле літо, аж осінню заберуся до викінчування Іконостасу.

Вітайте Аду, скажіть їй про Year Book.

Майте гарні вакації,

Яків

P. S. у книжці «A Green Place»¹³² буде 16 рисунків. Деякі дитячі книжки¹³³ William Jay Smith-a¹³⁴ перекладені на російську мову і були видані у Советському Союзі.

Автограф, підпис-автограф. Оригінал. Художня картка з відбитком дереворіза «Forest» [Ліс] (1944). 12,7 × 17 см. 2 арк., конверт.

¹²⁷ Йдеться про **Арельянес Одрі (Audrey Arellanes)**, Див. № 105.

¹²⁸ Походить від назви корпорації Xerox (США), піонера масового випуску копіювальних апаратів.

¹²⁹ Йдеться про запрошення: Jacques Hnizdovsky. Woodcuts. Sheep and trees. Chapman Gallery, Canberra, 23 May, 1982. Canberra, 1982.

¹³⁰ Lumley Cazalet Gallery — мистецька галерея у Лондоні (заснована 12 травня 1967), спеціалізується на друках, рисунках і скульптурі XX ст. (нею керувала донька власника відомої Галереї Сотсбі). Виставки Я. Гніздовського відбувалися у 1969 р., травні 1971 р., грудні 1972 р., 24 червня – 23 липня 1982 р.

¹³¹ Інститут св. Володимира (Торонто) діє з 1944 р., займається переважно організацією допомоги для студентів. Бібліотека налічує близько 15 тис. книг спеціальної літератури для українських досліджень.

¹³² Йдеться про видання: A Green Place. Modern Poems compiled by William Jay Smith. Illustrated by Jacques Hnizdovsky. New York, 1982. 226 p.

¹³³ Йдеться про видання: «Что за поезд придет» (Москва: Радуга, 1982) та ін. Українською мовою перекладав Богдан Бойчук (Сміт Вільям Джей. З книжки «Дерево подорожнього» // Сучасність. 1983. № 5).

¹³⁴ **Сміт Вільям Джей (William Jay Smith; 22 квітня 1918, Віннфілд, шт. Луїзіана — 18 серпня 2015, Ленокс, шт. Массачусетс)** — поет, професор англійської мови. Автор десяти збірників віршів. Я. Гніздовський виготовив екслібриси для поета «William Jay Smith» і його дружини «Sonja Haussman Smith» 1982 року.

Дорогий Пане Романе,

Повернувши з Європи я застав Ваші посилки. Спасибі.

Тепер хотів Вас повідомити, що моя виставка (ретроспективна дереворізів, ліноритів і офортів) з деяким оліями у Jane Haslem P – Str[ee]t Gallery¹³⁵ буде скорше ніж я думав (між 11 вересня і 9 жовтня). Формального отворення не буде, може не буде і каталога, бо все це дуже нагло було решено. Я також не зможу бути перший день на виставці. День перед отворенням ми привеземо картини (дереворізи вже вислав) і ще того самого дня поїдемо до Charlottesville, де у Newcomb Hall буде отворення моєї виставки принтів¹³⁶, в неділю 12 вересня.

За час виставки я буду перебувати у Sweet Briar але в між часі я думаю заїхати до Вашингтону і при тій нагоді надіюся зможемо побачитися. На разі не знаю, коли приїду, але дець 3-4 жовтня напевно, бо від 5-7 жовтня я мушу бути у St. Mary's College¹³⁷ у [штаті. — Я. С.] Maryland, де буде моя виставка, а між 5-7 я мав би мати щось в роді Workshop¹³⁸. Матиму для Вас деякі матеріали про Екслібріс Конгрес в Оксфордї¹³⁹. Я написав коротке звітлення, думаю, що дам до Свободи¹⁴⁰, а Вам пересилаю, щоб, як вважаєте, що це буде цікавити Ваших слухачів, зробили витяг і пустили «в повітря».

До скорого Побачення

Яків

P. S. Нотатку, хоча я маю її копію, просив би при нагоді повернути. —

Переглядаючи старі папери, я найшов обіжник T[оварист]ва прихильників

¹³⁵ У 1970-ті рр. Jane Haslem Gallery у період свого розквіту переїхала у більше приміщення на P Street — у популярний район Вашингтона з десятком інших галерей.

¹³⁶ Print (англ.) — туг: відбиток.

¹³⁷ Коледж Сент-Мері штату Меріленд (St. Mary's College of Maryland) — коледж вільних мистецтв, заснований у 1840 р. у Сент-Мері-Сіті (St Mary's City) — першій колонії і першій столиці штату.

¹³⁸ Workshop (англ. робоча майстерня) — навчальний захід, на якому учасники отримують нові знання та навички.

¹³⁹ Див. прим. 154-156.

¹⁴⁰ Див. прим. 1.

Екслібрис¹⁴¹ з 1948, основанийо у Регенбурзі¹⁴². Зроблю Вам копію. Остаточно я познайомився з Audrey в Оксфордї, згадував її, що пішлете її [їй. — Я. С.] книжку.

Автограф, підпис-автограф. Оригінал. 1 арк., конверт.

№ 29

Гніздовський Яків. Лист до Романа Ференцевича

1982 жовтня 10(?) [за пошт. штемпелем]. Бронкс, Нью-Йорк.

Дорогий П[ане] Романе,
Надіюсь, що Ви застали хату у бездоганному стані. Я поставив мапу на речі, які Ви приготували для мене (херох), щоб їх не забути, але Фанні взяла мапу перша і я, очевидно, забув. Я б не хотів наразити на витрату посилати. Може буде нагода передати? Пані Базарко¹⁴³ згадувала, що ще одна рецензія була у Wash[ington] Post¹⁴⁴. Як найдете перешліть. З подякою за гостинність,
Яків Гніздовський.

Автограф, підпис-автограф. Оригінал. Поштівка художня «Trinity Church. St. Mary's City, Maryland». М. англ. Друк. 1 арк.

№ 30

Гніздовський Яків. Лист до Романа Ференцевича

1982 жовтня 23. Рівердейл, Нью-Йорк.

23 жовтня [19]82

Дорогий П[ане] Романе,

Ви нам зробили приємність Вашими знімками. Дякую також, що Ви передали деякі для Jane Haslem. Є між ними такі, які я хотів би

¹⁴¹ Йдеться про «Товариство українського книжкового знака», співзасновника-ми якого була ініціативна група у складі Миколи Марковського, Богдана Кравціва і Якова Гніздовського. Докладніше див.: Гніздовський Я. Про екслібрис // Сучасність (Мюнхен). 1983. Лип.-серп. (чис. 7-8 (267-268)). С. 52-62 (про Товариство — С. 59); Ференцевич Р. [Рецензія] // Сучасність (Мюнхен). 1987. Квіт. (чис. 4 (312)). С. 108-113. (про Товариство — С. 108-109).

¹⁴² Регенсбург (Regensburg) — місто (близько 160000 мешк.) у землі Баварія, Німеччина. У 1945–1949 рр. існував укр. табір для близько 5000 переміщених осіб.

¹⁴³ Базарко Марта (з дому Книш) — довголітня діячка Союзу Українок Америки у Вашингтоні, дружина Нестора Івановича Базарка.

¹⁴⁴ У статті йдеться про виставку Я. Гніздовського в Галереї Джейн Гаслем у Вашингтоні (Benjamin Forgey. An Unsettling View of Life in the City // Washington Post. 1982. 30 September).

переслати і я був би Вам зобов'язаний, коли б могли зробити додаткові слідуєчі:

9А. хочу переслати до Mrs. Janet Lowrey¹⁴⁵ у Sweet Briar (для Ади ви напевно зробили)

6А. хотів би переслати до Allan Fern¹⁴⁶

3А. для священика¹⁴⁷. Він є куратором графічної збірки єзуїтів, має багато моїх речей. Книжку він позичив для Jane Haslem. Не маю його адреси. Могли б передати до Галерії, а Jane H[aslem] йому переїшле. Це гарна знімка, Ви вловили нас під час дуже цікавої розмови.

7А. наліво є дочка Mrs Lowrey [–] Anne Lowrey Bailey*. Хотів би також, щоб вона мала цю знімку.

(Очевидно, тільки по одній знімці).

Як не пишете, значить застали все в порядку після нашого виїзду. Докучливі сусідські собаки може й роблять Вам прислугу, відстрашують злодіїв.

Ми поверталися «50»¹⁴⁸, чудова дорога. За мостом ми мали обід у Fisherman's Net(?), праворуч після довгого моста, дуже добрий ресторан. Пізніше, за границею Delaware¹⁴⁹, біля Одесси¹⁵⁰ ми бачили мабуть сотні тисяч канадських гусей у повітрі. Незабутній вид! Тут є їх постій у дорозі з Канади на південь.

Ваші низькі пороги нам стали у пригоді, прийміть нашу сердечну подяку, Яків Гніздовський.

¹⁴⁵ Лоурі Гейгер Джанет (Janet K. Lowrey Gager; 1924(?) — 18 липня 1996, Світ Браер, шт. Вірджинія) — бібліотекар, редактор видавництва і викладач в Університеті Чикаго (1962–1970-ті); директор з громадських зв'язків і публікацій у коледжі Світ Браер. Автор «Sweet Briar House» (1983).

¹⁴⁶ Ферн Аллан (Alan Maxwell Fern; нар. 19 жовтня 1930, Детройт) — мистецтвознавець, доктор історії мистецтва (1960), доцент університету Чикаго (1952–1961); куратор і керівник відділу друків і фотографій (1962–1976), директор спеціальних колекцій (1978–1982) Бібліотеки Конгресу США; директор (1982–2000) Національної портретної галереї (National Portrait Gallery).

¹⁴⁷ Галлер Джозеф, о. (Rev. Joseph A. Haller, S. J.; 1920, Пітсбург — 2008, Вашингтон) — єзуїт (від 1945), викладач економіки (1959–1962), скарбівник (1962–1971), куратор (від 1976) колекції друків (близько 12 тисяч) у Джорджтаунському університеті (Georgetown University).

¹⁴⁸ Автомагістраль 50 (U.S. Route 50; U.S. Highway 50) — найбільша з магістралей зі сходу на захід в США, простягається через 12 штатів понад 4800 км від Каліфорнії до Меріленда, проходить через м. Вашингтон.

¹⁴⁹ Делавер (Delaware) — штат на узбережжі Атлантичного океану.

¹⁵⁰ Одеса (Odessa) — містечко на півночі штату Делавер, 364 жителів (2010). Засноване під назвою Cantwell's Bridge у XVIII ст. У XVIII–XIX ст. було великим торговим центром, перейменоване після 1855 р.

* її чоловік є адвокатом *Air traffic controllers*¹⁵¹, що страйкували
Автограф, підпис-автограф. Оригінал. Художня
картка з відбитком лінорита «Synponium»
[Сингоніум] (1973). 9 × 2,5 см. Друк. 2 арк., конверт.

№ 31

Гніздовський Яків. Лист до **Романа Ференцевича**

1982 грудня 12. «Союзівка», Кергонксон, Нью-Йорк.

*Дорогий Пане Романе,
Сердечно дякую за посилку і за труд при передруку матеріалів. Мені на-
віть шкода пересилати, бо в мене замало часу, щоб з них вповні кори-
стати. — Залучую два екслібриси [відсутні. — Я. С.]. Працюю над дво-
ма іншими, але ще не готові. Ви згадували, що можете мені зробити
тут на Союзівці несподіванку. Якщо не побачу Вас перед святами, при-
йміть мої найкращі побажання доброго 1983 року.*

Яків,

12 грудня 1982.

Автограф, підпис-автограф. Оригінал. 1 арк., конверт.

1983

№ 32

Гніздовський Яків. Лист до **Романа Ференцевича**

1983 березня 23. Світ Браєр (Sweet Briar), шт. Вірджинія.

23 березня 1983

Дорогий Пане Романе,

Я знов у Вашому Штаті [Вірджинії. — Я. С.].

Буду тут приблизно до 14 квітня.

*Можливо, що повертаючи вступлю до Вашингтону. Якщо не дістали
від Audrey Arellanes Newsletter¹⁵², пересилаю з нього дві сторінки.*

*Також залучую Subscription Form¹⁵³, який мені переслав проф. Батлер¹⁵⁴
з Лондону. Він був оден з організаторів Конгресу в Оксфордї, а тепер*

¹⁵¹ *Air traffic controllers* (англ.) — авіадиспетчери.

¹⁵² *Newsletter* (англ.) — Бюлетень.

¹⁵³ *Subscription Form* (англ.) — бланк для оформлення передплати.

¹⁵⁴ **Батлер Вільям Е. (William Elliott Butler;** нар. 20 жовтня 1939) — юрист, професор права у США і Великій Британії. Автор, співавтор, редактор або перекладач понад 3500 книг, статей, оглядів, зокрема книги «Economic Code of Ukraine» (Лондон, 2004). Член НАН України (від 1992). Відомий бібліофіл,

редактор журналу, який видає *The Bookplate Society*¹⁵⁵ у Лондоні. Надіюся, що ви бачили мою рецензію¹⁵⁶ про Конгрес, яка пролежала у Свободі, у Нашому Житті¹⁵⁷, але остаточно появилась у лютьневому числі.

При тому я мав би до Вас прохання:

У Вашингтоні тепер мав би перебувати Славко Новицький¹⁵⁸. Якщо маєте його адресу, перешліть мені, також телефон і у котрих годинах можна його застати (зн. телефонувати).

Мій розклад дня тут назагал Ви знаєте. Телефонувати можна тільки між 6¹⁰ і 6⁴⁰ РМ¹⁵⁹ (під час вечери) 804-946-9556.

Надіюся, що у Вас усе гаразд.

Здоровлю щиро,

Яків Гніздовський

VCCA, Sweet Briar, Va 24595.

Автограф, підпис-автограф. Оригінал. 1 арк., конверт.

Додаток: W. E. Butler, проф. Лист до членів тов-ва *The Bookplate Society* з відривним формуляром для передплати. М. англ., маш., 1 арк.

колекціонер екслібрисів, автор книг про книжкові знаки в США, Великій Британії та ін. Засновник і редактор «*The Bookplate Journal*» (Лондон, 1983–) і «*Bookplate International*» (1994–2005). Від 1986 р. — виконавчий секретар міжнародного товариства FISAE

¹⁵⁵ У Великій Британії спочатку існувало *Товариство екслібриса* (Ex Libris Society; 1891–1909). Група колекціонерів продовжувала співпрацювати в клубі (*Bookplate Exchange Club*), створеному 1899 р. у рамках попереднього товариства. Товариство книжкового знака (*The Bookplate Society*), засноване в 1972 р., як член міжнародного товариства FISAE (Fédération Internationale des Sociétés d'Amateurs d'Exlibris) приймало XIX Міжнародний конгрес екслібриса в Оксфорді (Keble College, Oxford) 18-20 серпня 1982 р.

¹⁵⁶ Гніздовський Я. XIX Міжнародний Конгрес Екслібрисів в Оксфорді // Наше Життя (Нью-Йорк). Р. XL. 1983. Чис. 2 (лют.). С. 6-8.

¹⁵⁷ «Наше життя» — художньо-публіцистичний місячник, який видає Союз Українок Америки українською й англійською мовами в Нью-Йорку від 1944 р.

¹⁵⁸ Новицький Святослав (Slawko Novytsky; 19 жовтня 1934, смт Торчин Луцького р-ну Волинської обл.) — актор, режисер, автор кінофільмів на історичні, художні та релігійні теми, зокрема фільму про Я. Я. Гніздовського «Вівці в дереві». Від 1993 р. — продюсер, диктор і репортер Української служби «Голосу Америки» (телепрограми «Час-Time»).

¹⁵⁹ 6¹⁰ і 6⁴⁰ РМ — 18¹⁰ і 18⁴⁰. Див. прим. 77.

№ 33

Гніздовський Яків. Лист до **Романа Ференцевича**

1983 квітня 11. Світ Браєр, шт. Вірджинія.

11 квітня [19]83

Пане Романе,

Мої плани змінилися. Я вже сьогодні виїжджаю і якщо задержуся у Вашингтоні, то дуже коротко і ледве, чи зможу побачитися з Вами. Несподівано помер Фанні Батько¹⁶⁰, вона вже в неділю вечером відлетіла до Франції. За кілька днів також Марі-Марта поїде. Я буду пильнувати хати. Дайте знати про себе, а тим часом здоровіть наших спільних знайомих. — Яків Гніздовський.

Автограф, підпис-автограф. Оригінал. Художня картка. Друк. 1 арк.

№ 34

Гніздовський Яків. Лист-картка до **Романа Ференцевича**

1983 травня 4 [за пошт. штампом]. Бронкс, Нью-Йорк.

Пане Романе,

дякую за телефон.

Щоб Ви були поінформовані, залучую копію Вісника Кергон[к]сонської парохії, у якому є згадка про Іконостас.

Сердечний привіт!

Яків Гніздовський.

Автограф, підпис-автограф. Оригінал. 1 арк., конверт.

Додаток: Художня картка. Я. Гніздовський. «Bread» [Хліб]. Олія. Друк. 2 арк.

№ 35

Гніздовський Яків. Лист до **Романа Ференцевича**

1983 травня 20. Рівердейл, Нью-Йорк.

20 травня 1983

Дорогий Пане Романе,

Уже по цілій параді¹⁶¹ і ми втомлені вже вдома.

¹⁶⁰ **Кузан Стефан** (? — квітень 1983, Франція) — старшина Першого кінного полку у С. Петлори, інженер-електрик, в еміграції у Франції від 1927 р. Син — **Маріян Кузан** (29 вересня 1925, с. Ісаї Турківського р-ну Львівської обл. — 12 квітня 2005, Фрамонт (Framont) коло м. Безансон, Франція) — випускник Паризької консерваторії (1948), композитор і диригент.

¹⁶¹ З нагоди 40-річчя творчої діяльності Я. Я. Гніздовського 14 травня 1983 року в галереї Канадсько-Української Мистецької Фундації в Торонто було

Ви, як бувийши друкар напевно не знайдете багато насолоди у програмках. Привіт від Івана Кейвана¹⁶² з Едмонтону дуже теплий і щирий, але не знати чому він опинився на програмці. Банкет відбувся у чудовій готичній салі [Hart House. — Я. С.]. Ви може й не знаєте (я не знав) що Тоаст Королевій [тост за Королеву. — Я. С.] ми пили склянкою води. Це мені дуже сподобалося, бо вода більш універсальний напитек від найкращого шампана.

Пані Марина Антонович Рудницька¹⁶³ говорила дуже фахово [5-7; 15; 28], вона мабуть надрукує це у Сучасності¹⁶⁴, а др. Богоміла Welsh-Ovcharov¹⁶⁵, болгарського походження, професор новітнього мистецтва на університеті¹⁶⁶ у Торонті (мабуть York University¹⁶⁷), а її чоловік¹⁶⁸ голловою департаменту мистецтва, спеціальність: Mondrian¹⁶⁹.

відкрито його персональну виставку зі 126 творів, зокрема 26 олійних і 9 акрилових картин, 3 акварелей, 10 рисунків, 68 дереворізів і офортів, 4 ткацьких творів. Напередодні виставки, заходами КУМФ у співпраці з Катедрою Українознавчих Студій Торонтського університету, влаштовано бенкет. Крім доповідей М. Антонович-Рудницької й Б. Велш-Овчаров, виступали М. Дяковський, Я. Кальба та інші, у програмі був показ фільму С. Новицького «Віви в дереві» про Я. Гніздовського.

¹⁶² Кейван Іван Миколайович (16 вересня 1907, с. Карлів, нині с. Пругівка Снятинського р-ну Івано-Франківської обл. — 18 вересня 1992, Едмонтон) — графік, живописець, мистецтвознавець у Канаді.

¹⁶³ Антонович-Рудницька Марина Дмитрівна (23 грудня 1911, Київ — 16 грудня 1997, Монреаль, Канада) — культурна діячка, літературознавець, критик, автор публікацій про творчість Я. Гніздовського.

¹⁶⁴ Розділ «Мистецтво» часопису «Сучасність» (Мюнхен, 1985. Чис. 9) був цілком присвячений Я. Гніздовському: Антонович-Рудницька М. Сімдесятиліття Якова Гніздовського (С. 40-45); Ранніт А. Яків Гніздовський — український гравер (С. 46-55); Гніздовський Я. Алексіс Ранніт — вісім років дружби (С. 56-65).

¹⁶⁵ Велш-Овчаров Богоміла (Welsh-Ovcharov Bogomila; нар. 1940, Софія) — доктор історії мистецтва в Університеті Торонто (University of Toronto at Mississauga), фахівець з творчості В. Ван Гога, організатор виставок, присвячених В. Ван Гогу і його сучасникам у Торонто (1981, 2016) і Парижі (1988, 2017).

¹⁶⁶ Торонтський Університет (The University of Toronto) — заснований 1827 року, найбільший університет Канади.

¹⁶⁷ Йоркський університет (York University) — заснований 1957 року в Торонто, провідний університет Канади.

¹⁶⁸ Велш Роберт Пол (Robert Paul Welsh; 3 березня 1932, США — 2000, Торонто) — історик мистецтва, професор у Торонтському університеті (1981–1987), експерт з творчості Піта Мондріана.

¹⁶⁹ Мондріан Піт (Piet Mondriaan; 7 березня 1872, Амерсфорт, Нідерланди — 1 лютого 1944, Нью-Йорк) — нідерландський художник, один із засновників і провідників абстракціонізму у світовому мистецтві.

Вона говорила по англійськи. Вона ще молода, але має досить високу позицію у мист[ецьких] колах Торонта. Це вона кілька років тому [1981. — Я. С.] організувала велику виставку Ван Гога у Онтарійській Галерії. Зіна Зубович¹⁷⁰ читала гуморески нового (забув прізвище) радянського гумориста¹⁷¹, а Галина Шмир¹⁷² співала кілька пісень у самосупроводі бандури.

Потім був фільм С. Новицького «Вівці в дереві»¹⁷³, а на другий день було отворення виставки. Програмку залучую. Як побачите, мені немовби дали в хребет якусь штабу¹⁷⁴ і я сиджу прямо і працюю перед вертикальним столом. Через двомовність вони дали подвійний портрет. Наш нарід рішуче не може собі дати ради з двомовністю. Вибачайте за побіжну дописку до програмок, які я Вам був обіцяв переслати.

Привіт!

Яків Гніздовський.

Автограф, підпис-автограф. Оригінал. 1 арк., конверт.

1984

№ 36

Гніздовський Яків. Лист до Романа Ференцевича

1983/[19]84. Рівердейл, Нью-Йорк.

1983/84

Дорогий Пане Романе,

Сердечно дякую за побажання, за гарного Ботічеллі¹⁷⁵, а передовсім за

¹⁷⁰ Зубович Зіна (з дому Прусаченко; Прусаченко-Зубович Зіна; 1928/1929, с. Дронівка Артемівського р-ну Донецької обл. — 25 листопада 2007, Ніагара (Niagara-on-the-Lake), Канада) — самодіяльний читець, донька Антоніни Орестівни Прусаченко (двоюрідної сестри Микити Шаповала).

¹⁷¹ Можливо, йдеться про Павла Глазового (30 серпня 1922, Новоскелюватка, нині Казанківського р-ну Миколаївської обл. — 29 жовтня 2004, Київ) — поета-гумориста, автора 13 збірок сатири та гумору.

¹⁷² Шмир-Пужак Галина — бандуристка, родом з України, музичну освіту отримала у Львові, від початку 1980-х рр. у Канаді, брала участь у концертах разом із З. Прусаченко.

¹⁷³ «Вівці в дереві / Sheep in wood» — короткометражний кінофільм Славка Новицького документує процес виготовлення дереворізу Я. Гніздовським (1971). Отримав Першу нагороду на кінофестивалі в Нью-Йорку (1971). У фільмі звучала музика Маріяна Кузана (брата С. Гніздовської), який присвятив митцю фортепіанний твір «Конструктор» (1974), а також твір «Дивний світ Якова Гніздовського» (1979).

¹⁷⁴ Штаба (нім.) — залізна смуга прямокутного профілю.

¹⁷⁵ Ботічеллі Сандро (Sandro Botticelli; 1 березня 1445, Флоренція — 17 травня 1510, Флоренція) — італійський живописець флорентійської школи.

інформацію про Роберта Гранджона¹⁷⁶ [правильно: Гранжона. — Я. С.] і приписані йому кириличні черенки.

Читаючи про наші тодішні зв'язки з Ватиканом і мабуть не тільки з Ватиканом, приходять на думку Шевченко, що назвав його сучасників, а це відноситься і до сьогоднішніх наших земляків: «Славних прадідів правнуки ...»

Що тепер роблю? Кілька днів тому я повернувся з Торонта, привіз простуду і по мало приходжу до себе.

Від вересня до листопада я був у VCCA (Sweet Briar). Багато малював. Початком лютого знов там їду, надіюся повикінчувати деякі розпочаті картини. Може мені вдасться і в Вашингтоні бути.

Справа Іконостасу даліше висить, а по обох сторонах окопалися і укріпилися парохіяни (одні за, другі проти), а головна причина не так я, чи мій Іконостас, як місцевий конфлікт, як частина нашої загальної, еміграційної [правильно: еміграційної. — Я. С.] незгоди. Як зустрінемось, розкажу докладніше.

Benoît Junod¹⁷⁷ — це культурний аташе швейцарської Амбасади у Лондоні. Минулого року, під час моєї виставки у Лондоні, він замовив ex Libris для себе, а потім для його, югославського походження, дружини. Осінню вирізав знак також для VCCA.

Прийміть мої і наші найкращі побажання доброго 1984 року.

Ваш Яків Гніздовський.

P. S. Ваш лист уже був заклеєний, як подзвонив Ванг¹⁷⁸. Він просить Вас вислати йому на фірмовому листі Voice of America [Голос Америки. — Я. С.], що він робив переклад з його власного есею про Я. Гніздовського дереворізи, що появилася у китайській мові у Пекінг¹⁷⁹, в цілі передання його через V[oice] of A[merica] радіо. Він це мабуть потребує

¹⁷⁶ **Гранжон Роберт (Robert Granjon; 1513 — 16 листопада 1589/березень 1590)** — французький дизайнер шрифтів і друкар. В 1578 р. переїхав до Рима, де працював над літерами вірменського, сірійського, кириличного (1582) й арабського алфавітів, необхідних місіонерам.

¹⁷⁷ **Жюно Бенуа (Benoît Junod)** — дипломат, мистецтвознавець і колекціонер, автор кількох книг про книжкові знаки Швейцарії, Сербії та ін. Я. Гніздовський створив екслібри для нього і його дружини (Sylvie Stoyanka Junod) у 1982 р.

¹⁷⁸ Див. прим. 23.

¹⁷⁹ Йдеться про статтю китайською мовою: Wang Huiming. [Introduction to the American Engraver Jacques Hnizdovsky] // Ban Hua Yi Shu [Art of Woodcut]. Peking, 1983. N 9.

для університетської бюрократії, а може з податкових міркувань?

Його адреса:

Wang Hui-Ming

P. O. Box 212

Montagne, Mass. 01351

Phone: 413 367-2314

Чи я міг би дістати його переклад?

Автограф, підпис-автограф. Оригінал. Художня картка «Tomatoes» [Томати] (1968), олія. Друк. 17 × 15 см. 2 + 1 арк., конверт.

№ 37

Ференцевич Роман. Лист до Якова Гніздовського

1984 лютого 26. Аннандейл, шт. Вірджинія.

Аннандейл, Ва.

26 лютого [19]84

Дорогий Пане Якове,

цими днями одержав я чергове число журналу «Всесвіт», в якому натрапив на цікаву своїм тоном статтю про О. Мурашка¹⁸⁰, фотокопію якої надсилаю.

Також дістав у Ади журнал «Нотатки з мистецтва» ч. 9 з червня 1969 року та прочитав Вашу статтю: «Декілька думок про наш друкарський шрифт». Щастя, що Ви звернули мені увагу на цю статтю, бо інакше був би я «вривався в уже давно-давно відкриті двері»... Ви з'ясували справу так вичерпно, що будь які міркування, які я мав намір висловити в плянованій статейці до української преси на цю тему — були б «гірчицею по обіді»... Очевидно, мені треба буде починати від Вашої статті. На тему шрифту в наш час фотоскладу¹⁸¹ з'явилася стаття в найновішому числі журналу «Файн принт», фотокопію якої також долучую.

Хотів купити в книгарні «Свободи» примірник «Гніздовски — вудкатс. 1944–1975»¹⁸², але сказали мені, що вже не мають. Надіюся, що десь

¹⁸⁰ **Мурашко Олександр Олександрович** (26 серпня (7 вересня) 1875, Київ — 14 червня 1919, Київ) — живописець, педагог, громадський діяч. Йдеться про статтю: *Аблицов В.* Його покликання — свято! (Закордонний період у творчості Олександра Мурашка) // *Всесвіт*. 1984. Чис. 2. С. 137-139.

¹⁸¹ *Фотонабір (фотосклад)* — виготовлення фотоформ у вигляді діапозитивів або негативів для подальшого виготовлення друкарських форм за допомогою фотонабірних машин.

¹⁸² Йдеться про каталог: «*Tahir, Abe M. Jr. Hnizdovsky. Woodcuts. 1944–1975, a catalogue raisonné*» (Pelican Publishing Company, 1975). У 1987 р. вийшло друком

ще можна її дістати. Мій син Ігор¹⁸³ і його наречена Еліз переглянули у мене цей альбом і — оскільки я вже сказав їм, що на шлюбний подарунок дістануть від мене один з Ваших дереворізів — вони вибрали собі з тих, яких у Вас вже, здається, давно немає. Але до вересня ще далеко і вони зможуть вибрати собі з того, що у Вас є.

Сподіваюсь, що повертаючись із Світ Браєру назад до Нью-Йорку — Ви зупинитесь у мене, переночуєте та і побудете трохи, що буде нагодою поговорити.

Оскільки Оксана і Юрко Кравцеви виїхали сьогодні на дво-тижневі вакації¹⁸⁴ у Флориду, і тим самим у нас на праці не буде двох людей — я майже певен, що не зможу поїхати до Світ Браєру. Не маю жодного сумніву, що Ваша виставка буде черговим великим успіхом. Хотілося б дуже її побачити...

Стільки на сьогодні, вітаю —

Ваш Роман Ф.

Маш., підпис-автограф. Ксерокопія. 1 арк.

№ 38

Ференцевич Роман. Лист до **Якова Гніздовського**

1984 квітня 11. [Аннандейл, Вірджинія].

11.IV.[19]84

Дорогий Пане Якове,

з подякою віддаю текст Вашої бесіди. Щоправда, будучи нахабою, я дозволив собі зберегти манускрипт.

Якщо Ви такому грубому узурпаторству аж ніяк не бажаєте потурати — я дуже вибачаюсь і манускрипт негайно перешлю Вам. Як з прилоги побачите, я вже вислав чека панові Вайлеві¹⁸⁵ за «Сігнум ет вербум»¹⁸⁶.

доповнене видання, яке охоплює всі дереворізи, лінорити й офорти, які створив Я. Я. Гніздовський. У багато ілюстрованому каталозі (272 с.) подано репродукції 377 робіт митця, з них 29 сторінок кольорових ілюстрацій (*Tahir Abe M., Jr. Jacques Hnizdovsky. Woodcuts and Etchings. Pelican Publishing Co, 1987*). Див. також прим. 28.

¹⁸³ **Ференцевич Ігор Романович** (нар. 28 липня 1958, США) — економіст, молодший син Ірени з Думановських та Романа Ференцевичів. Дружина — Еліз (Elise A. Ferencevych).

¹⁸⁴ *Вакації* — канікули, відпустка.

¹⁸⁵ **Вайль Джеймс (James L. Weil;** 1929, Нью-Йорк — 7 липня 2006, Нью-Рошель (New Rochelle), шт. Нью-Йорк) — поет, видавець американської поезії у 1960-ті – 1970-ті рр. (власна друкарня Elizabeth Press). Я. Гніздовський виготовив екслібрис «James L. Weil» у 1985 р.

¹⁸⁶ Див. прим. 117.

Також передав панові редакторові Дмитрові Корбутяку¹⁸⁷ матеріали про Вас, щоб він міг написати статтю для радіо «Свобода», позаштатним співробітником якого він є.

Ага! Дуже важлива справа! Коли Ви в понеділок їхали слідом за мною, у своєму «дзеркалі заднього бачення» я зауважив, немов би щось «ви-сіло» під вашим авто. «Мафлер»¹⁸⁸, чи щось інше? А може так воно і має бути?

На всякий випадок рекомендую вам вступити при найближчій нагоді до якоїсь газолінової станції¹⁸⁹, нехай перевірять, чи все в порядку.

Щодня їм тепер обидва «кейки»¹⁹⁰, що їх ви привезли мені, і ще більше випасаю своє немале черево...

Стільки на сьогодні. Низько кланяюсь Фані і Доні та щиро вітаю Вас,
Роман Ф.

/ Будучи також несогіршою «плюсквою»¹⁹¹, я свідомо пишу саме на цій картці, щоб Вам серце сокрушилось і — наскільки Вам дозволить час — Ви виконали тушшю того роду ініціали для мене [«РФ». — *Я. С.*], за що я чесно і негайно заплачу ... /

↓ *verte!*

Примітка: Це продовження листа Р. Ференцевич додрукував на звороті аркуша та намалював олівцем ескіз літер «РФ»:

Маш., підпис-автограф. Оригінал. 1 арк.

№ 39

Гніздовський Яків. Лист-нотатка до **Романа Ференцевича**
1984 квітня 24 [за пошт. штампелем]. Рівердейл, Нью-Йорк.

Р[омане]:

Шкіцував таки на Вашому листі.

Мені здається, що «А» була б найкраща розв'язка, хоч там я дав два Романи і за другу я б вважав «Б». Подумайте і перешліть Ваш*

¹⁸⁷ **Корбутяк Дмитро Михайлович** (18 жовтня 1911, с. Кулачківці Снятинського р-ну Івано-Франківської обл. — 21 листопада 1995, Сілвер-Спрінг, шт. Меріленд) — журналіст, громадський діяч у США. Головний редактор тижневика «Народна воля» (1947–1955). Редактор (1955–1977) і керівник (1963–1964) Української служби «Голосу Америки».

¹⁸⁸ *Мафлер* (англ. muffler) — глушник.

¹⁸⁹ *Газолінова станція* — майстерня при АЗС.

¹⁹⁰ *Кейк* (англ. cake) — торт.

¹⁹¹ *Плюсква* (пол.) — 1) блошиця; 2) набридлива людина.

«preference»¹⁹², не забудьте також скопіювати вами вибраний мені на візір.

* Роман Романович.

Я[ків].

Автограф. Оригінал. Чорнило, олівець. 1 арк.

Примітка: Цю коротку нотатку Я. Гніздовський написав на звороті попереднього листа Р. Ференцевича до нього (від 11 квітня 1984 р.) і намалював на ньому олівцем 13 ескізів ініціалів «РФ».

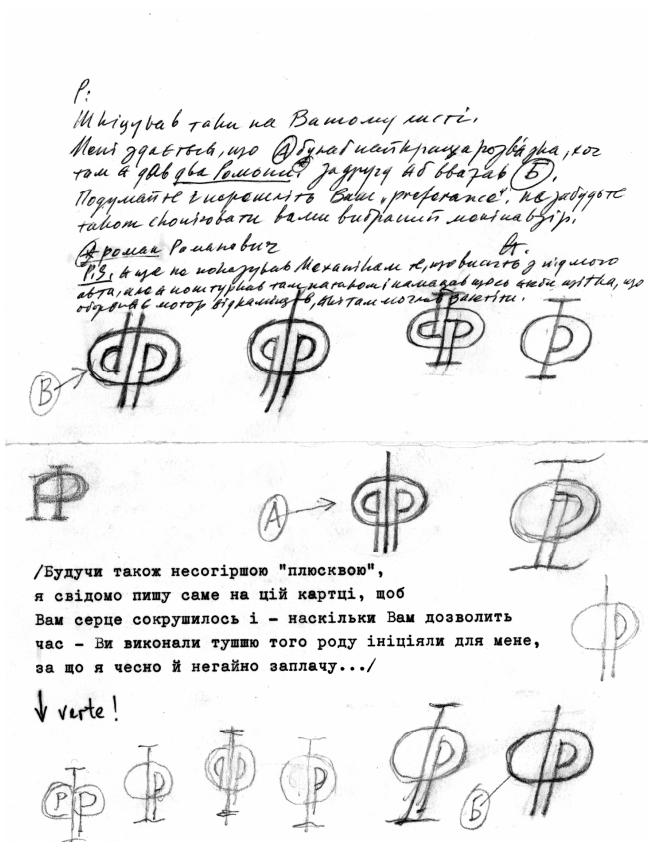

Рис. 6. Гніздовський Я. Лист-нотатка до Р. Ференцевича
24 квітня 1984. Написана на звороті листа Р. Ференцевича (листи 38 і 39).

¹⁹² Preference (англ.) — тут: вибір.

№ 40

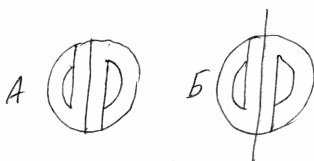
Гніздовський Яків. Лист до **Романа Ференцевича**

1984 травня 8. Рівердейл, Нью-Йорк.

8 травня [19]84

Дорогий Пане Романе,

Я одержав Ваш вибір одного з моїх шкіців Вашого «Logo»¹⁹³ і вже збирався його виконувати, але, як це звичайно у мене буває, я ще шкіцував і «дошкіцувався» до слідуючого:

По мойому це краща розв'язка від попередньої.

Ви пізнаєте, що тут нового. Основа: коло. Так установлені «Р» уже не означає, що Ви маєте два «Р», а тільки свобода перекинути Р ще догори ногами, яких Р [мабуть «Ф». — Я. С.] не має.

Думаю, що і А і Б є можливі розв'язки, але у Б видно краще Ф, також Р є більш виразне. Тепер справа за Вами вибрати А, чи Б.

Як будете мати труднощі рішити, можете підкинути монету і вона допоможе знайти правильну розв'язку.

Сердечно вітаю,

Яків Г.

Автограф, підпис-автограф. Оригінал. 1 арк., конверт.

№ 41

Гніздовський Яків. Лист до **Романа Ференцевича**

1984 травня 14. Рівердейл, Нью-Йорк.

14 травня [19]84

Пане Романе,

Це інтерв'ю, про яке я вам мабуть згадував ще минулого року. Крім того вони репродукували ще кілька моїх дереворізів.

Це інший журнал від того, що помістив був нотатку про мої дереворізи минулого року. Hui-Ming Wang обіцяв мені зробити переклад, але аж десь пізніше.

Надіюся, що Ви одержали мій другий шкіц РФ.

З привітом,

Яків Г.

Автограф, підпис-автограф. Оригінал. 1 арк., конверт.

¹⁹³ Логотип (давньогр. — слово; скор. лого) — графічний або текстовий символ, який представляє компанію, організацію, особу або продукт.

1985

№ 42

Ференцевич Роман. Лист до **Якова Гніздовського**

1985 березня 1. Аннандейл, шт. Вірджинія.

1 березня [19]85

Дорогий Пане Якове,

Ци днями одержав я ювілейне число журналу «Файн принт», в якому, серед іншого, є також привітання від Керол Блінн¹⁹⁴. На жаль, вона досі не відгукнулась на моє замовлення. Я написав їй кілька слів, висловлюючи признання за оригінальність її поздоровлення.

Може це «зворушить» її...

Посилаю відбитки кількох сторінок цього ювілейного числа «Файн принт».

Надіюсь, що коло Вас все добре і що Музи сприяють Вам.

Вітаю Вас і Ваших,

Роман.

Маши., підпис-автограф. Копія. 1 арк.

№ 43

Гніздовський Яків. Лист-записка до **Романа Ференцевича**

1985 травня 7 [за пошт. штемпелем]. Рівердейл, Нью-Йорк.

*Привітання і подяка за вирізок з Культури і життя*¹⁹⁵

Яків Г.

Автограф, підпис-автограф. Оригінал. 1 арк., конверт.

№ 44

Гніздовський Яків. Лист до **Романа Ференцевича**

1985 липня 24. Рівердейл, Нью-Йорк.

24 липня 1985

Дорогий Пане Романе,

Я вже кілька разів збирався написати до Вас. Тепер трапилась нагода: між кількома замовленнями, що я їх одержав з Вашінгтону, було й Ваше.

Мабуть не минуло вашої уваги, як останніми часами в нас себе переліцтовують¹⁹⁶ в тому, хто більшу і більш грандіозну річ задумує виконати

¹⁹⁴ **Блінн Керол (Carol J. Blinn)** — видавець, власниця друкарні «Warwick Press» (від 1973) для дрібних художніх друкованих робіт і книг поетів світового класу в Істгемптоні (Easthampton), шт. Массачусетс.

¹⁹⁵ Можливо, йдеться про мистецький тижневик «Культура і життя» (Київ).

¹⁹⁶ **Ліцитація** (лат.) — урядова конфіскація майна з наступним продажем на публічних торгах; примусовий продаж майна; продаж з торгів, аукціон.

з нагоди Тисячліття Християнства в Україні. Чи не було б місця зробити щось мале? Хоч би виправити деякі похибки деяких наших друкарських букв?

Я не маю великої надії на те, щоб зацікавити тим наші інституції, тим більше на їх фінансову допомогу, навіть не допомогу, а вклад, бо я певний, що вклад скоріше чи пізніше повернеться, може й з великим зиском. Тому, що заходи у наших інституціях забрали б багато часу, я рішив, мабуть ще цього року, сам взятися за це, а тоді, як будуть деякі речі готові, буде легше когось зацікавити. Чи Ви й далі думаєте писати про потребу ревізії нашого шрифту з одної сторони і з другої про надзвичайно догідні умовини, які створила фотомеханічна метод[а]¹⁹⁷?

З привітанням, також від Фанні,

Яків

Чи Carol видрукувала Ваш *ex libris*?

Український музей в Н[ью-]Й[орку]¹⁹⁸ плянує зробити виставку наших книжкових знаків. Ми вже оглянули збірку покійного Дра Кузьмовича¹⁹⁹, в недовзі думаємо дати обіжник²⁰⁰ до преси.

Примітка: В правому нижньому кутку Р. Ференцевич дописав: «відписав 10.VIII.85».

Автограф, підпис-автограф. Оригінал. 1 арк.

№ 45

Гніздовський Яків. Лист до Романа Ференцевича

1985 серпня 23. Рівердейл, Нью-Йорк.

23 серпня [19]85

Дорогий Пане Романе,

Дякую за листа і за копію про шрифт із *Fine Print*. Я приблизно орієнтуюся у труднощах точкового переведення шрифтів. Моя ідея, як знаєте,

¹⁹⁷ При високому друці ілюстрації відтворюються за допомогою спеціальних твердих друкарських форм — кліше, які можна виготовляти вручну, *фотомеханічними* (автотипія, фотоцинкографія, фотолітографія, фототипія й ін.), електромеханічними методами.

¹⁹⁸ *Український музей*, заснований 1976 р. Союзом Українок Америки (СУА) в Нью-Йорку на базі колекції, придбаної 1933 р. від кооперативу «Українське народне мистецтво» у Львові. Її доповнюють твори митців, що працювали в Україні та діаспорі, а також архівні документи і речі стосовно останніх 100 років української еміграції в США.

¹⁹⁹ Див. прим. 44.

²⁰⁰ *Обіжник* — циркуляр; інформаційний або інструктивний лист.

скромна: пробувати виправити похибки, які вкралися до нашого шрифту і достосувати їх до засад західного (латинського) письма, на якому наша гражданка²⁰¹ була збудована. Якщо я візьмусь за це, я взяв би кілька найбільш типових шрифтів, як Гарамонд²⁰², Універс²⁰³, може Палатіно²⁰⁴ і ще деякі з них?

До порад представника безпеки державного департаменту, слід було б ще додати тепер: не дотикатися клямки дверей...

Надіюся, що Ви, поминувши обмеження, побачите багато цікавого і розкажете нам при слідуючій зустрічі.

Я також кінцем вересня буду подорожувати. У Barnaby²⁰⁵ Art Gallery²⁰⁶ я маю т. зв. workshop, а після того відвідаю одну з «зупинок» обіздної виставки, яка іде у Західній Канаді від січня ц. р.

Залучую копію оголошення виставки VCCA artists. Ця виставка на слідуючий рік буде у Александрії, Віржд. (я маю тільки оден дереворіз там).

Бажаю Вам цікавої подорожі²⁰⁷.

Ваш

Яків Гніздовський

P. S. Це мій найновіший екслібрис для професора східного права університету у Лондоні²⁰⁸.

Автограф, підпис-автограф. Оригінал. 1 арк., конверт.

²⁰¹ Гражданська азбука (гражданка) — спрощений друкований шрифт, наближений до західноєвропейської латинки.

²⁰² Garamond — шрифт, названий іменем його розробника — паризького друкаря Клода Гарамона (Garamond; 1480–1561).

²⁰³ Univers — велика група шрифтів, що не мають зарубок (sans-serif), розробив Адріан Фрутігер (Frutiger) в друкарні Deberny & Peignot у 1957 р.

²⁰⁴ Palatino — велика група шрифтів на основі рисунків італійських майстрів Ренесансу, першу цифрову версію розробив Герман Цапф (Zapf) у 1949 р.

²⁰⁵ Бернабі (Burnaby) — місто в провінції Британська Колумбія (Канада), належить до агломерації Ванкувера.

²⁰⁶ Burnaby Art Gallery — музей і галерея мистецтва, заснована 1967 року, провідний центр країни з вивчення культури друкування в Канаді. Пересувна виставка Я. Гніздовського відбувалася 9 лютого – 19 березня 1983 р.

²⁰⁷ Роман Ференцевич восени 1985 р. вперше після еміграції впродовж двох тижнів відвідав Львів, Київ та Канів у складі туристичної групи українців.

²⁰⁸ Йдеться про екслібрис «William Elliott Butler» (1985) для В. Батлера, експерта з права країн колишнього СРСР. Див. також прим. 154.

Ex Libris
Roman
Ferencevych

Із
книг
Романа
Ференцевича

Рис. 7.
«Ex libris Roman Ferencevych» (1985)

Рис. 8.
«Із книг Романа Ференцевича» (1985)

Додаток

**З листування Р. Ференцевича
про творчість Я. Гніздовського. Лист С. Гніздовської**

№ 46

Ференцевич Роман. Лист до професора **Вільяма Батлера (W. E. Butler)**, редактора журналу «The Bookplate Society» у Лондоні із звісткою про смерть **Якова Гніздовського**
1985 листопада 30. Аннандейл, шт. Вірджинія.

Аннандейл, Ва.

30 листопада [19]85

Дорогий Сер,

Вас напевно уже інформували про раптовий відхід нашого спільного друга, Жака Гніздовського. Якщо ні, то дозвольте бути нещасним носієм сумних новин. В наших розмовах Жак час від часу знову згадував про Вас.

Я долучаю два книжкових знаки, які, на жаль, Жак уже більше не побачить, оскільки вони прийшли з друкарні саме в день його смерті... Логотип і дизайн — Жака, друк — міс Керол Дж. Блінн з Warwick Press, Істгемптон, шт. Массачусетс²⁰⁹.

Між іншим, я є щасливим власником книжкового знака, котрий Жак зробив недавно для Вас. Він надіслав мені примірник в листі від 23 серпня... Я є глибоко переконаний, Сер, що ви поділяєте мої переконання про те, що Жак Гніздовський був не лише видатним художником, але й також винятковою людиною, яка збагатила життя нас усіх, кому пощастило знати його ...

*Щиро Ваш,
Роман Ференцевич.*

П. С. Ввечері напередодні надіслання цього листа я мав телефонну розмову з вдовою Жака — п. Стефані. Стефані попросила мене передати Вам, професоре, що вона ще не цілком отямилася, але відправить Вам дерев'яний блок Вашого книжкового знака у найближчі дні. *Р. Ф.*

Переклад з англійської.

М. англ. Маш., підпис-автограф. Ксерокопія. 1 арк.

№ 47

Батлер Вільям (W. E. Butler), професор, редактор журналу «The Bookplate Society» у Лондоні. Лист до **Романа Ференцевича**, в якому йдеться про смерть **Якова Гніздовського** 1985 грудня 7. Лондон.

«The Bookplate Society» [логотип]

7 грудня 1985
Лондон

Ваше повідомлення від 30 листопада із справді сумною новиною прийшло сьогодні вранці. Зі смертю Жака ми залишилися без чудової людини і найбільш видатного художника. Він був гарячим прихильником нашого Товариства²¹⁰; ми були дуже раді мати його серед членів редакційної консультативної ради нашого Журналу.

Так випадково склалося, що я саме збирався написати йому стосовно статті про його роботу для нашого Журналу. Це тепер має бути данина

²⁰⁹ Див. прим. 194.

²¹⁰ Товариство «The Bookplate Society» і журнал «The Bookplate Journal» Великої Британії. Див. прим. 154, 155.

пам'яті²¹¹, але ми мали би зробити одну річ, яка міститиме повний список його книжкових знаків. Є, звичайно, частина в Американському Річнику²¹² від кількох років, але цей контрольний реєстр його книжкових знаків потрібно довести до сьогодні і, при необхідності, виправити. Я буду дуже вдячний за Вашу допомогу.

Я також напишу до п. Гніздовської, і дуже надіюсь отримати мій блок [кліше дереворіза. — Я. С.]

Я вважаю також важливим, щоб згадати Жака на прийдешньому Конгресі екслібриса, який відбудеться в Утрехті (Нідерланди) 6-9 серпня 1986 р. Він планував відвідати його і, я знаю, збирався представити там, серед інших, свій книжковий знак для мене. Я думаю, що ми обоє і п. Гніздовська зможемо забезпечити, щоб книжкові знаки, виготовлені в 1984–1985 рр., були докладно представлені.

Дуже дякую за надісланий мені Ваш новий знак²¹³. Я буду дуже радий продовжити обмін і можу запропонувати більшість типів знаків, включаючи сучасні українські, російські, балтійські і т. п.

Щиро Ваш,
W. E. Butler

Переклад з англійської.

М. англ. Маш., підпис-автограф на бланку
«The Bookplate Society». Оригінал. 1 арк., конверт.

№ 48

Стефанія Гніздовська. Лист до редакції газети «Свобода» з подякою Роману Ференцевичу та Вікторії Губській
[2006 січня 6. Нью-Йорк]

Щира подяка Романові Ференцевичеві і Вікторії Губській
Я і моя донька хочемо висловити найщирішу подяку нашому довголітньому приятелеві Романові Ференцевичеві і Вікторії Губській²¹⁴ за

²¹¹ Проф. В. Батлер у посмертній згадці описав знайомство з митцем у липні 1982 р. під час роботи XIX Міжнародного Конгресу екслібриса в Оксфорді (*The Bookplate Journal*. 1986. March. Vol. 4. N 1. P. 1-2), а також помістив ґрунтовну статтю про спадщину митця в ділянці книжкового знака (*The Bookplate Legacy of J. Hnizdovsky // The Bookplate Journal*. 1986. September. Vol. 4. N 2. P. 51-60).

²¹² Щорічник Американського Товариства колекціонерів і дизайнерів книжкового знака. *Див.* прим. 108.

²¹³ Я. Гніздовський виготовив екслібрис-малюнок «РФ» у 1985 р.

²¹⁴ *Див.* прим. 5.

поміч у перепохованні останків мого мужа св. п. Якова Гніздовського на Личаківському цвинтарі у Львові, Україна.

Без їхньої допомоги ця справа була б для нас дуже складною. Пан Роман віддано репрезентував нас в Україні, коли я була фізично не в змозозі здійснити цю поїздку.

Також щиро дякуємо Вікторії за полегдження всіх урядових справ, пов'язаних з перепохованням останків мого чоловіка в Україні [...].

Свобода. Парсіпані, шт. Нью-Джерзі. 2006.

Чис. 1 (6 січ.). С. 29.

№ 49

Ференцевич Роман. Лист до **Стефанії та Марі-Марти Гніздовських** про вшанування 95-ліття від дня народження і 25 років від дня смерті Якова Гніздовського
2010 жовтня 14. Александрія, шт. Вірджинія.

Дорогі!

Копія

Як Ви чудово знаєте, цього року сповнилося 95 років від дня народження, а 8 листопада мине 25 років від дня смерті Якова Гніздовського. Варто було б відзначити ці дати. Я не мистець і не мистецтвознавець, але я готовий написати до «Свободи» допис на тему «Багатогранність таланту мистця Якова Гніздовського»²¹⁵, тобто вказати, що він був не тільки малярем і графіком, але творив також у таких ділянках, як мала скульптура, кераміка, екслібриси, поштові марки, гобелени, шрифти і оформлення книжок.

Для того мені потрібно було б зісканованих на дискеті ілюстрацій — по одній із кожної згаданої ділянки. Мені здається, що Рома Гадзевич²¹⁶ погодиться надрукувати такий допис із згаданими ілюстраціями в кольорах.

Отож Міро, якщо Ви почуваетесь на силах і хотіли б підібрати такі ілюстрації, зісканувати їх у відповідній пропорції (14 picas²¹⁷), то я написав би текст і післав до друку в «Свободі». [...]

²¹⁵ Стаття Р. Ференцевича «Неповторний стиль мистця Якова Гніздовського» та виступ митця на виставці 7 квітня 1984 р. у Вашингтоні були опубліковані у часописі «Свобода» (2011, 8 квітня, с. 18-19).

²¹⁶ **Гадзевич Рома** (з дому **Сохан Романа**; нар. 1959, Джерзі-Сіті, штат Нью-Джерзі) — журналістка. Студії журналістики і психології в Нью-Йоркському університеті (1979). Головний редактор тижневика «The Ukrainian weekly» (від 1980) і часопису «Свобода» (від 2007).

²¹⁷ *Піка / пайка* (англ. *pica*) — одиниця вимірювання друкарського кегля (4,23 мм в системі CI).

Надіюся, що коло Вас все добре, вітаю —

Р. Ф.

14 жовтня 2010

Комп. друк, підпис-автограф. Копія. 1 арк.

№ 50

Ференцевич Роман. Лист електронний до мистецтвознавця **Наталії Собкович** про перепоховання праху Якова Гніздовського у Львові 5 листопада 2005 року.

2012 травень. Александрія, шт. Вірджинія.

Травень, 2012

Шановна пані Наталю,

віддаючи за Ваш благородний учинок, надсилаю, Вам у подарунок Каталог²¹⁸ графічних творів видатного українського мистця Якова Гніздовського. Чому саме цю книгу? А тому, що:

по-перше — існує дуже велика правдоподібність, що ви цього Каталог у своїй бібліотеці не маєте, та

по-друге — Гніздовського і мене єднала багатолітня дуже тісна, задушевна дружба, яка зумовила те, що я використовую кожну, навіть найдрібнішу, okazji, щоб нагадувати про нього.

Як співвиконавець останньої волі Якова, я вирішив вихопити із забуття урну з його прахом з колумбарію Єпископальної катедри св. Йоана Богослова в Нью-Йорку (*див.* Каталог, дереворізи 145 і 144) і переховати ці тлінні останки на Личаківському цвинтарі у Львові. Львівська міська рада вволила моє прохання (без хабара!), директор цвинтаря п. Ігор Гавришкевич²¹⁹ знайшов дуже прихоче місце (теж без хабара!), тодішній посол США у Києві Джон Е. Гербст²²⁰ дав мені чек на 5 тисяч зелених для покриття коштів виставки 50 дереворізів Гніздовського (адже Яків був американським громадянином й американці також вважають його своїм) у львівському Національному музеї ім. А. Шептицького (каталог, афіші, обрамування) — і так Яків Гніздовський 5 листопада 2005 р.

²¹⁸ Очевидно, йдеться про каталог: Tahir Abe M., Jr. Jacques Hnizdovsky Woodcuts and Etchings. Pelican Publishing Co, 1987.

²¹⁹ **Гавришкевич Ігор Степанович** (нар. 13 березня 1955, с. Липовець Яворівського р-ну Львівської обл.) — художник, громадський діяч, директор музею-заповідника «Личаківський цвинтар» (1997–2012).

²²⁰ **Гербст Джон Едвард (John Edward Herbst;** нар. 12 серпня 1952, Роквіл-центр, штат Нью-Йорк) — американський дипломат, 5-й Надзвичайний і повноважний посол США в Україні (2003–2006).

повернувся на Батьківщину. Зараз же екскурсоводи зупиняються біля місця його поховання і розповідають відвідувачам музею-цвинтаря хто такий був Яків Гніздовський. А мені на душі так втішно ...

Тепер, пані Наталю, достеменно знаєте, чому я обдаровую Вас саме Каталогом графічних праць великого майстра-мистця Якова Гніздовського.

Бажаю вам всього доброго,

Р. Ф.

Комп. друк, підпис-автограф. Копія. 1 арк.

№ 51

Ференцевич Роман. Лист електронний до **Ігоря Кожана**, директора Національного музею у Львові щодо ювілейної виставки **Якова Гніздовського**

2015 січня 10. Александрія, шт. Вірджинія.

10 січня 2015

Копія

Вш. п. Ігор Кожан²²¹,
директор Національного музею у Львові

Вельмишановний Пане Ігоре!

Насамперед вітаю з Новим роком і бажаю Вам всього добра.

По-друге, очолюваний Вами славний Національний музей у моєму рідному місті розпочинає в Україні ювілейний рік 100-ліття з дня народження світової слави художника Якова Яковича Гніздовського. Бажаю Вам успіхів, дуже шкода, що не можу особисто поділяти з Вами цю урочисту оказію.

Виставка цим разом включатиме показ усіх екслібрисів Я. Гніздовського з моєї приватної колекції. Досі їх було 54 екземпляри, але кілька тижнів тому знайшовся ще один і тому офіційна кількість їх становить тепер 55 штук.

Надсилаю Вам також альбом фрагментів з іконостасу Гніздовського. Покладіть альбом десь так, щоб відвідувачі могли гортати-розглядати його. У Вас там повинна також бути папка з відбитками кількох олійних картин. Теж покладіть, щоб гості могли ці відбитки переглядати.

²²¹ **Кожан Ігор Володимирович** (нар. 17 січня 1953, Львів) — заслужений працівник культури України, генеральний директор Національного музею у Львові імені Андрея Шептицького (від 2005).

Бажаю Вам, пане Ігоре, та Вашому колективу успішної виставки!
Сердечно поздоровляю,
РФ

Комп. друк, підпис-автограф. Копія. 1 арк.

№ 52

Ференцевич Роман. Лист електронний до **Лариси Оленич** про **Якова Гніздовського**
2016 червня 30. Александрія, шт. Вірджинія.

30 червня 2016

Шановна Пані Ларисо²²²,

Дозвольте подякувати Вам за опрацювання першого і єдиного досі та так обширного бібліографічного покажчика мистця Якова Я. Гніздовського (ЯГ)!

Я був дуже близьким приятелем ЯГ за його життя, і на його прохання я навіть є спів-виконавцем його останньої волі. І тому дозволяю собі подякувати Вам також від нього.

Читаю Ваш посібник як захоплюючу повість. Дивуєтеся, чому? А просто тому, що багато його тексту я первісно набирав на лінотипі в друкарні в[идавництв]а «Свобода» в Джерзі-Сіті, Н. Дж., і тепер, неначе у калейдоскопі, проходять, мов живі, люди і події того далекого часу...
Дякую! [...]

Бажаю Вам, пані Ларисо, дальших успіхів.

З повагою,

РФ

Комп. друк, підпис-автограф. Копія. 1 арк.

Архівні джерела

1. *Гніздовський Яків.* Листи до Романа Ференцевича. 33 лл., 71 арк. (вкл. 25 конв.): 1977–1979, 1981–1985; Бронкс (Рівердейл), м. Нью-Йорк; Світ Браєр, шт. Вірджинія; Кергонксон, шт. Нью-Йорк; б. м. (1 л.). Автографи, оригінали // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. Ф. 340 (Ференцевич Роман).

²²² **Оленич Лариса** — завідувач інформаційно-бібліографічного відділу Тернопільської обласної універсальної наукової бібліотеки, укладач бібліографічного покажчика «Яків Гніздовський: “Життя людини — тільки недосконалий відблиск її власної мрії”» (Тернопіль, 2015).

2. *Ференцевич Роман*. Листи до Якова Гніздовського. 12 лл., 12 арк.: 1977–1979, 1981, 1984–1985; м. Вашингтон (1977–1978); Александрія, шт. Вірджинія (від 6 квітня 1978); Аннандейл, шт. Вірджинія (від 7 квітня 1981 р.). Машинописні відпуски; 1 чернетка (від 14 травня 1977 р.) // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. Ф. 340 (Ференцевич Роман).
3. НаУКМА. Наукова бібліотека. Ф. № 10 (О. Й. Прицак). Оп. № 1. Спр. 686. Листи від Гніздовського Я. Автографи. 1969–1977. 10 док., 15 арк.
4. The New York Public Library. Slavic & Baltic Division. The Jacques Hnizdovsky Collection: Supplementary Gift, 1816-1994. Slav. Reserve 09-397. 3,5 linear feet (5 boxes).

Література

5. *Антонович-Рудницька М.* Реквієм Якову Гніздовському // Сучасність (Мюнхен). 1986. Чис. 4. С. 44-51.
6. *Антонович-Рудницька М.* Слово на відкритті ювілейної виставки Я. Гніздовського в Торонто (14.V.1983) // Жіночий світ (Торонто). 1983. Чис. 7/8. С. 7-9.
7. *Антонович-Рудницька М.* Яків Гніздовський // Образотворче мистецтво. 2004. № 3. С. 28-31.
8. Виставка творів з нагоди 100-річчя від дня народження українсько-американського мистця Якова Гніздовського: каталог / Посольство Сполучених Штатів Америки в Україні, М-во культури України, Фундація «Відкрита Америка»; передм. *Р. Ференцевича*; упоряд. та авт. дизайн обкладинки *Н. Собкович*. Львів; Чернівці; Київ; Полтава; Черкаси; Дніпропетровськ, 2015. 86 с.: іл.
9. *Гніздовський Я.* Алексіс Ранніт — вісім років дружби // Сучасність (Мюнхен). 1985. Чис. 9. С. 56-64.
10. *Гніздовський Я.* [Уривок із листа до Р. Ференцевича] // Урок української (Київ). 2006. № 1/2. С. 65.
11. Китайська преса пише про Якова Гніздовського // Свобода. 1984. 14 черв. (чис. 112). С. 1.
12. *Певний Б.* Щоб вітер не завіяв слідів // Сучасність (Мюнхен). 1990. Чис. 5 (349). С. 42-58.
13. *Попович В.* Яків Гніздовський (Спомин) // Сучасність (Мюнхен). 1987. Чис. 11. С. 46-64.
14. *Р. Ф. [Ференцевич Р.]*. Тернопільський край вшановує видатного земляка // Свобода. 1996. 11 черв. С. 3.

15. *Скрипка Т.* Яків Гніздовський та УВАН // Новини з Академії / УВАН у США. Нью-Йорк, 2015. Чис. 39. С. 21-26.
16. *СЯК.* Якова Гніздовського відзначено в Торонто бенкетом, виставкою і 40-річчям мистецької творчості // Новий шлях (Торонто). 1983. 11 черв.
17. Українська католицька церква Пресвятої Трійці у Kerhonkson, штат New York. Фрагменти іконостасу роботи Якова Гніздовського. Б. м. 1982. [15 с.].
18. *Ференцевич Р.* [Рецензія] // Сучасність (Мюнхен). 1987. Чис. 4 (312). С. 108-113. Рец. на кн.: Jacques Hnizdovsky: Collection of Bookplates, Created by the Artist / designed by J. Kelly. Mount Vernon, N. Y., 1986. 68 p.
19. *Ференцевич Р.* Живий Гніздовський (У другі роковини смерті мистця) // Свобода. 1987. 7 листоп. С. 2.
20. *Ференцевич Р.* Перепоховання Я. Гніздовського в Україні // Свобода. 2005. 4 листоп. С. 29.
21. *Ференцевич Р.* У Львові врочисто перепоховали прах Якова Гніздовського // Свобода. 2005. 9 груд. С. 20-21.
22. *Ференцевич Р.* Повернення Якова Гніздовського // Слово Просвіти. 2005. 15-21 груд. С. 14.
23. *Ференцевич Р.* Неповторний стиль мистця Якова Гніздовського: Про Я. Гніздовського — в китайському часописі // Свобода. 2011. 8 квіт. С. 18-19.
24. *Ференцевич Р.* Американський клясик — українською мовою [ілюстрації Я. Гніздовського до видання *Н. Хавсорн*. Стародавні перекази (Львів, 1938)] // Свобода. 2018. 7 верес.
25. Яків Гніздовський: графіка, 1944–1985: [каталог виставки] / Держ. музей укр. образотв. мистецтва УРСР, Київ, Львів. музей укр. мистецтва, Терноп. красн. музей, травень – липень – 1990 / вступ. ст. *Р. Ференцевича*. [Київ], [1990]. 8 с.: іл.
26. Яків Гніздовський: «Життя людини — тільки недосконалий відблиск її власної мрії»: бібліогр. покажч. / Департамент культури, релігій та національностей Терноп. облдержадмін., Терноп. обл. універс. наук. б-ка; уклад. *Л. Оленич*; передм. *Н. Собкович*. Тернопіль: Підруч. і посіб., 2015. 191 с.
27. American Society of Bookplate Collectors and Designers. Membership Directory. Year Book 1987 / Editor *Audrey Spencer Arellanes*. 1988. Vol. 49. 98 p.
28. *Antonovych-Rudnycka M.* A note on iconostasis // Jacques Hnizdovsky: Religious paintings: the tradition and the vision. Sweet Briar College,

- Sweet Briar, Virginia, March 6 – April 22, 1984: [exhibition catalogue] / Sweet Briar College; text by: *Aileen Hyland Laing, M. Antonovych-Rudnycka*. Sweet Briar, Va., [1984]. 8 p.: ill.
29. Bookplates in the News. 1970–1985: A Collection of Sixty Issues of the Newsletter of the American Society of Bookplate Collectors and Designers ... / Editor *Audrey Spencer Arellanes*. Detroit, Michigan: Gale Research Company; Book Tower, 1986. 640 p.
 30. Jacques Hnizdovsky: Collection of Bookplates, Created by the Artist / designed by *J. Kelly*. Mount Vernon, N. Y., 1986. 68 p.
 31. *Hnizdovsky M.* [Jacques Hnizdovsky]: catalogue. 1993. 12 p.
 32. *Wang Hui-Ming*. An Introduction to the American Engraver Jacques Hnizdovsky // *Ban Hua Yi Shu* [Art of Woodcut]. Peking, 1983. N 9 [translated from Chinese]. 2 p.
 33. *Wang Hui-Ming*. [An Interview with Jacques Hnizdovsky] // *Banhua Shijie* [The World of Engravings]. Beijing, [1984]. N 5.

References

1. Hnizdovskyi, Yakiv. Lysty do Romana Ferencevycha. 33 doc., 71 fol. (incl. 25 envelopes): 1977–1979, 1981–1985; Bronx (Riverdale), New York; Sweet Briar, Virginia; Kerhonkson, New York. Autographs, originals. *LNNB Ukrainy im. V. Stefanyka. Viddil rukopysiv*. F. 340 (Ferencevych Roman).
2. Ferencevych, Roman. Lysty do Yakova Hnizdovskoho. 12 doc., 12 fol.: 1977–1979, 1981, 1984–1985; Washington, DC (1977–1978); Alexandria, Virginia (April 6, 1978); Annandale, Virginia (since April 7, 1981). Typescript copies; 1 draft (May 14, 1977). *LNNB Ukrainy im. V. Stefanyka. Viddil rukopysiv*. F. 340 (Ferencevych Roman).
3. NaUKMA. Naukova biblioteka. F. 10 (O. Y. Pritsak). Inventory 1, file 686. Lysty vid Hnizdovskoho Ya. Autographs. 1969–1977. 10 doc., 15 fol.
4. The New York Public Library. Slavic & Baltic Division. The Jacques Hnizdovsky Collection: Supplementary Gift, 1816–1994. Slav. Reserve 09-397. 3,5 linear feet (5 boxes).
5. Antonovych-Rudnycka, M. (1986). Rekviem Yakovu Hnizdovskomu. *Suchasnist*, 4, pp. 44-51. [in Ukr.].
6. Antonovych-Rudnycka, M. (1983). Slovo na vidkrytti yuvileinoi vystavky Ya. Hnizdovskoho v Toronto (14.V.1983). *Zhinochyi svit*, 7/8, pp. 7-9. [in Ukr.].
7. Antonovych-Rudnytska, M. (2004). Yakiv Hnizdovskyi. *Obrazotvorche mystetstvo*, 3, pp. 28-31. [in Ukr.].
8. *Vystavka tvoriv z nahody 100-richchia vid dnia narodzhennia ukrainsko-amerykansko mysttsia Yakova Hnizdovskoho*: kataloh (2015). Posolstvo

- Spoluchenykh Shtativ Ameryky v Ukraini, M-vo kultury Ukrainy, Fundatsiia «Vidkryta Ameryka»; peredm. R. Ferencevycha; uporiad. ta avt. dyzain obkladyny N. Sobkovych. Lviv, Chernivtsi, Kyiv, Poltava, Cherkasy, Dnipropetrovsk, 86 p.: il. [in Ukr.].
9. Hnizdovskiy, Ya. (1985). Aleksis Rannit — visim rokiv druzhby, *Suchasnist*, 9, pp. 56-64. [in Ukr.].
 10. Hnizdovskiy, Ya. (2006). [Uryvok iz lysta do R. Ferencevycha]. *Urok ukrainskoi*, 1/2, p. 65. [in Ukr.].
 11. Kytaiska presa pyshe pro Yakova Hnizdovskoho (1984). *Svoboda*, 112, p. 1. [in Ukr.].
 12. Pevnyi, B. (1990). Shchob viter ne zaviiav slidiv. *Suchasnist*, 5 (349), pp. 42-58. [in Ukr.].
 13. Popovych, V. (1987), Yakiv Hnizdovskiy (Spomyn), *Suchasnist*, Miunkhen, no. 11, pp. 46-64. [in Ukr.].
 14. R. F. [Ferencevych, R.]. (1996, June 11). Ternopilskiy krai vshanovuie vydatnoho zemliaka. *Svoboda*, p. 3. [in Ukr.].
 15. Skrypka, T. (2015). Yakiv Hnizdovskiy ta UVAN. *Novyny z Akademii*, 39, pp. 21-26. [in Ukr.].
 16. SIAK (1983, June 11). Yakova Hnizdovskoho vidznacheno v Toronto benketoiu, vystavkoiu i 40-richchiam mystetskoi tvorchosti. *Novyi shliakh*. [in Ukr.].
 17. *Ukrainska katolytska tserkva Presviatoi Triitsi u Kerhonkson, shtat New York*. Frahmenty ikonostasu roboty Yakova Hnizdovskoho (1982). 15 p. [in Ukr.].
 18. Ferencevych, R. (1987). [Retsenziia]. *Suchasnist*, 4 (312), pp. 108-113. Rets. na kn.: *Jacques Hnizdovsky: Collection of bookplates, created by the artist*. (1986). Designed by J. Kelly. Mount Vernon, N. Y., 68 p. [in Ukr.].
 19. Ferencevych, R. (1987, November 7). Zhyvyi Hnizdovskiy (U druhi rokovyny smerti mysttsia). *Svoboda*, p. 2. [in Ukr.].
 20. Ferencevych, R. (2005, November 4). Perepokhovannia Ya. Hnizdovskoho v Ukraini. *Svoboda*, p. 29. [in Ukr.].
 21. Ferencevych, R. (2005, December 9). U Lvovi vrochysto perepokhovaly prakh Yakova Hnizdovskoho. *Svoboda*, pp. 20-21 [in Ukr.].
 22. Ferencevych, R. (2005, December 15-21). Povernennia Yakova Hnizdovskoho. *Slovo Prosvity*, p. 14. [in Ukr.].
 23. Ferencevych, R. (2011, April 8). Nepovtorny styl mysttsia Yakova Hnizdovskoho: Pro Ya. Hnizdovskoho — v kytaiskomu chasopysi. *Svoboda*, pp. 18-19. [in Ukr.].

24. Ferencevych, R. (2018, September 7). Amerykanskyy klasyk — ukrain-skoio movoiu [ilustratsii Ya. Hnizdovskoho do vydannia N. Khavsorn. Starodavni perekazy (Lviv, 1938)]. *Svoboda*. [in Ukr.].
25. *Iakiv Hnizdovskyy: hrafika, 1944–1985*: [kataloh vystavky] (1990), Derzh. muzei ukr. obrazotv. mystetstva URSR, Kyiv, Lviv. muzei ukr. mystetstva, Ternop. kraiezn. muzei, traven – lypen – 1990. vstup. st. R. Ferencevy-cha. [Kyiv], 8 p.: il. [in Ukr.].
26. Olenych, L. (2015). *Iakiv Hnizdovskyy: «Zhyttia liudyny — tilky nedos-konalyi vidblysk yii vlasnoi mrii»*: bibliohr. pokazhch. Departament kul-tury, relihii ta natsionalnostei Ternop. obl. derzhadmin., Ternop. obl. univers. nauk. b-ka; peredm. N. Sobkovych, Ternopil: Pidrukh. i posib., 191 p. [in Ukr.].
27. Arellanes, A. S. (Ed.). (1988). *American society of bookplate collectors and designers*. Membership directory. Year Book 1987, 49. 98 p. [in Eng.].
28. Antonovych-Rudnycka, M. A note on iconostasis. In *Jacques Hnizdov-sky: Religious paintings: the tradition and the vision*: [exhibition catalog-ue] (1984, p. 5). Sweet Briar College, Virginia. [in Eng.].
29. Arellanes, A. S. (Ed.). (1986). *Bookplates in the News. 1970–1985: A Col-lection of sixty issues of the Newsletter of the American society of book-plate collectors and designers*. Detroit, Michigan: Gale Research Com-pany; Book Tower, 640 p. [in Eng.].
30. *Jacques Hnizdovsky: Collection of bookplates, created by the artist*. (1986). Designed by J. Kelly. Mount Vernon, N. Y., 68 p. [in Eng.].
31. Hnizdovsky, M. (1993). [*Jacques Hnizdovsky*]: catalogue, 12 p. [in Eng.].
32. Wang Hui-Ming. (1983). An Introduction to the American engraver Jacques Hnizdovsky. *Ban Hua Yi Shu [Art of woodcut]*, 9. 2 p. [translated from Chinese]. [in Eng.].
33. Wang Hui-Ming. [1984]. [An interview with Jacques Hnizdovsky]. *Banhua Shijie [The world of engravings]*, 5. 7 p. [translated from Chinese]. [in Eng.].

Yaroslav Senyk, Scientific researcher, Manuscript Division, Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv

«Highly respected master!»: correspondence of Jacques Hnizdovsky and Roman Ferencevych. 1977–1985 (in the Manuscript Division of Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv)

The article describes correspondence of the world-known artist Jacques Hnizdovsky and the editor Roman Ferencevych, kept in the Manuscript Division of Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv.

Thirty three letters of Jacques Hnizdovsky that reveal his creative workshop during the heyday of his artistic talent, as well as twelve letters of Roman Ferencevych are presented to the scholar public for the first time. The Appendix contains six letters of R. Ferentsevych's correspondence concerning Jacques Hnizdovsky, and also the letter of Stefanie Hnizdovsky.

Roman Ferencevych, a printer and then a broadcaster in the Voice of America (Ukrainian service), first met Jacques Hnizdovsky in Svoboda printing plant in Jersey City, N. J. where he made impressions of larger-sized woodcuts. Hnizdovsky made a bookplate woodcut for the book collection of R. Ferencevych in 1979. The artist used the ink roller as a symbol of the noble profession of printing. In 1985 Jacques Hnizdovsky made the second bookplate using the Cyrillic initials «PΦ».

The following issues were reflected in the correspondence: creativity, directions of activity and various professional interests of the artist, ways of popularizing his art in the USA, Great Britain, Canada, China; his cooperation with art and professional organizations, academic institutions, as well as art galleries in the USA, Canada, and Western Europe; application of the Ukrainian alphabet letters in printing art; activities of Ukrainian art institutions in the US and Canada.

Keywords: *Jacques Hnizdovsky, Roman Ferencevych, Correspondence, Bookplate (Ex Libris), Woodcut.*